

WIBORGS NYHETER

Redaktionsbyrån var fordomsdags: Salakkalahtigatan 9 • Telefon 336 • Redaktionstid kl. 8–12, 7–12

Kontor och expedition: Salakkalahtigatan 9 • Telefon 324 kl. 9–14

N:r 1 • Huvudredaktör: Lars-Einar Floman

Redaktör & Ombrytning: Rabbe Sandelin

LÖRDAGEN DEN 7 JANUARI 2013

7 januari 2012

7 januari soaréen firades med pompa och ståt den 21 januari 2012 på Riddarhuset. Res Mira och Outi Menna stod för musikprogrammet. På menyn fanns en mexikansk överraskning: avokadosoppa serverades med en nacho och sikrom vilket på franska hette

Capuccino d'avocat et son nacho au caviar de lavaret.

Festtalet hölls den här gången av "underhållningsekonomen" Jaako Salonoja, tidigare underhållningschef på radion och ursprungligen hemma från Kannaksenkatu 32 i Wiborg, numera bosatt i Salo. Han berättade bl.a. om avfärden från Wiborg i

november 1939 då han med mor och syskon reste till sin morfars begravning i Salo, en begravningsresa utan retur. Det enda han fick med sig då var två påsar leksaker.

I sitt kåseri betonade Salonoja vikten av att lära sig olika språk, bland dem både finska och svenska. "Annars har en evakko från Wiborg svårt att klara sig ute i världen och speciellt inte inom affärlivet med bara wiborgsdialekt". Troligen är det så, i all synnerhet som festtalararen hävdade att eleverna i folkskolan i Wiborg på 30-talet böjde verbet mennä på följande sätt: "Mie meen, sie meet, hää männöö, myö männään, työ määttä, hyö senko männööit!"

Många andra roliga anekdoter serverades också festpubliken av Jaako

Salonoja. Granne till honom intill sommarvillan i Snappertuna bodde en fiskare som kunde berätta allehanda historier om hur det var i Tienhaara sommaren 44: "Ryssarna hade tagit Wiborg samma dag vi kom till Kivinänting..." Han var en av soldaterna i Jägarregementet 51.

"Svenska språket hade jag med i mitt studieprogram på Finska Handelshögskolan" berättade Salonoja, "och extrastudierna gjordes på andra sidan Arkadiagatan, i Hankens studentkår 'Snapsakademien'. Fosterländska karar, absolut..."

Dansen på Riddarhuset fortsatte in på småtimmarna och ungdomen fortsatte ut i Helsingforsnatten.

*Helena von Alftan,
Lars-Einar Floman*

Ur innehållet

Fjolårets 7 januarioaré relateras i ett kort reportage här invid. På första sidan presenterar Tyrgilmuseet dessutom *Årets Wiborgare 2012 Hugo Simberg*. I den redaktionella ledaren *Kära läsare* på följande sida konstateras det som var och en läsare redan upptäckt, nämligen att det blivit dags att sätta färg på innehållet i WN.

En wiborgspersonlighet och mecenat presenteras av Carl Fredrik Sandelin i artikeln *Handelsgillet i Wiborg och Seth Sohlberg* på sidan 16. Artikeln bygger på ett föredrag på Handelsgillets 125-årsjubileum den 3 mars i fjol som det också berättas närmare om i Emer Silius reportage *Handelsgillet i Wiborg 125 år* på sidan 12.

Emer Silius fortsätter sin artikelserie om Wiborgs gator, den här gången är det Norra vällen som granskas i *Något om Norra vällen* på sidan 6. Rainer Knapas berättar om en litteratör och postdirektör av wiborgsk släkt i artikeln *Ett fagnande dödsfall: Något om Alexander Wulfert*, på sidan 14. Wiborgshistoria av speciellt slag kan man läsa om i Kurt Salvéns artikel om *Silversmide och silversmeder i Wiborg* på sidan 10.

Iviborgscentrets regi ordnades i augusti i fjol ett seminarium i Viborg om släkten Nobel och Kirjola gård. Slottet hade även en utställning om Kirjola och Nobels. Seminariet beskrivs i ett reportage av Emer Silius på sidan 3. Pertti Kolaris artikel om *Kirjola gård och släkten Nobel* på sidan 4 samt Carl Fredrik Sandelins *Herrgårdar i Wiborgs län* på sidan 5 bygger på föredrag vid seminariet.

Bland andra evenemang i dagens Viborg berättas om hur generalen *Alexander Amatus Thesleff hyllades i Viborg* på sidan 11, och om avtäckningen av *Otsakorpi gravmonument* på Sorvali på sidan 13.

På sidan 2 visas exempel på hur presentationen av fjolårets WN i Viborg slogs upp i den lokala pressen.

Våra aktiva Wiborgsföreningar "i förskingringen" presenteras i egna notiser på sidan 15.

I *Boknytt* på sidan 18 recenserar Emer Silius bl.a. *Tre stiligå Wiborgsböcker*. Antero Raevuoris *Hyvästi Viipuri* presenteras av Carl-Fredrik Geust på sidan 19. Dessutom bidrar Rainer Knapas med flera intressanta boknotiser på sidorna 18 och 20.

Årets wiborgare 2012: Hugo Simberg (1873-1917)

Hugo Gerhard Simberg föddes i Fredrikshamn den 24 juni 1873 – alltså på midsommaren. Han var son till överste Niclas Edvard Simberg från hans andra gifte med Ebba Mathilda Widenius.

Hugo hade en tvillingbror och flera andra hel- och halvsyskon varav många hade konstnärliga anlag, men det var Hugo som blev familjens konstnär.

Hugo Simberg blev wiborgare i åtta års ålder, då hans far fick tjänst som postförvaltare i Viborg. Familjen bosatte sig i ett av de Thesleffska husen vid Salutorget. Efter folkskolan fortsatte Hugo sin skolgång i Svenska lyceet i Viborg.

Simberg studerade ett par år vid Viborgs Konstvänners ritskola och flyttade därefter år 1893 till Helsingfors för att fortsätta sina studier vid Finska Konstföreningens ritskola i Ateneum. Efter att ha studerat där

under två års tid blev Simberg privatelev hos konstnären Axel Gallén i Ruovesi. Gallén undervisade Simberg bl.a. i temperamålning och grafik och uppmuntrade honom att fortsätta i sin egen symbolistiska stil.

Endast på 20 kilometers avstånd från Viborg låg herrgården Niemenloutta, där Hugos mormor hade besittningsrätten till den s.k. Gula Villan. Där hade Hugo tillbringat sina somrar redan som barn och dit återvände han ständigt under hela sitt

liv. Han hade också en egen ateljé på Niemenlouttas område. Den natursköna omgivningen vid Viborgska vikens strand och de människor han där träffade – såväl släktingar, tjänstefolk som ortsbor – hade en stor inverkan på hans konst.

Hugo Simbergs släktband till Niemenloutta blev ännu starkare år 1891, då hans syster Mathilda gifte sig med gårdens ägare, agronom Emil Andersin.

Efter att ha verkat ett år som lära-

Hugo Simbergs självporträtt från år 1907 (Wikipedia).

re vid Viborgs Konstvänners ritskola lämnade Hugo Simberg Viborg år 1900. Han skaffade sig en egen ateljé i Helsingfors och verkade också från

år 1907 som lärare vid Finska Konstföreningens ritskola. Han gifte sig år 1910 med sin elev Anni Fredrika Bremer. Paret fick två barn, en son och en dotter.

Ett av Hugo Simbergs stora verk var freskerna i Johanneskyrkan i Tammerfors. Han målade även ett stort antal symbolistiska verk, bl.a. *Frosten*, *Dansen på ångbåtsbryggan*, *Hösten*, *Dödens trädgård*, Den sårade ängeln, m.m., men också talrika målningar av såväl människor som landskap samt personporträtt. Han efterlämnade över trehundra etsningar och andra grafiska verk. Han gjorde studieresor till Europa, Kaukasien och USA.

Hugo Simberg dog den 11 juli 1917 i Etseri efter ett sjukdomsfall i en ålder av endast 44 år. Hans gravplats finns i Sandudd i Helsingfors.

Ledare

Kära läsare! Världens östligaste svenska tidning utkommer i dag som sig bör med årets första och sista nummer, den här gången med förnyad typografi. Det är dags att sätta färg på dagens Viborg och våra wiborgska aktiviteter! Tidningsnamnets varsamt förnyade utformning har ändå sin förebild i äldre årgångar. För tidningens vitaliserade layout svarar nye redaktionsmedlemmen Rabbe Sandelin. Redaktionen består därtill av Annika Helkama-Tötterman som VD, Lars-Einar Floman som huvudredaktör, Emer Silius som flitig stjärn- och lokalreporter, Rainer Knäpas som redaktör för historiska avdelningen, Helena von Alftan som fest- och konstredaktör mm och

Christel Kaarekoski som annonsackvisör. Utgivare är fortsättningsvis *Föreningen 7 januari*. Wiborgs historia och gamla wiborgshistorier är fortfarande viktigt stoff för WN. Men också dagens Viborg med sina delvis bevarade byggnader och säregna stämning kompletterar bilden av det svunna Wiborg och fungerar som en bro till äldre wiborgsminnen. I dagens Viborg finns ett genuint intresse för WN:s skildringar av det historiska Wiborg. Det framgår inte minst av hur stor uppmärksamhet Viborgscentrets presentationer av Wiborgs Nyheter senaste nummer fått på ort och ställe. Också här hemma har intresset för det förlorade Wiborg

kanske snarast ökat i intensitet. Det vittnar Wiborgsföreningarnas aktiviteter om, likaså utgivningen av ständigt nya tryckta skrifter, bildverk och numera också nätpublikationer om Karelen och dess oförgätliga huvudstad. Ett stort tack till alla skribenter som bidragit till detta nummer med uppslag och idéer, texter och bilder! WN tackar också Helena von Alftan som under drygt tio år gjort ett fint jobb med ombyggnad och layout.

Redaktionen

Viborgs stadsplan från 1812, återföreningens år. En militärstad med kraftiga vallar och fästningsverk. Kronans och militärens stenbyggnader utsatta med rött. Foto: Arkivverket.

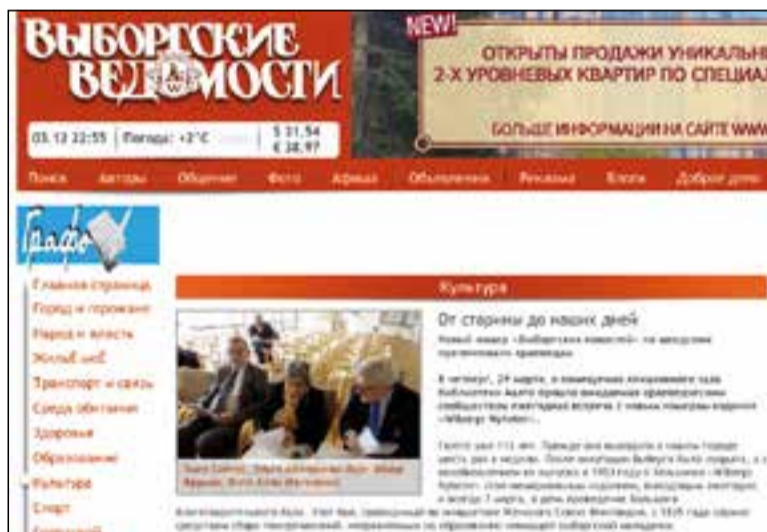
Vi firar 7 januari-soarén
 lördagen den 19 februari 2013 kl 18
 på Riddarhuset, Riddaregatan 1
 Frack eller mörk kostym.
 Anmälningar till monica.saxen@kolumbus.fi senast 11.1.2013.
 Supekort inkl. måltidsdrycker 80 e, (50 e för ungdomar under 18 år).

WN i Viborg

En vintrig torsdag i mars åkte EWN-redaktörerna Floman och Silius iväg till Viborg för att presentera fjolårets nummer av WN. Arrangör för evenemanget var Viborgscentrets Viborgsfilial under ledning av projektkoordinatorn Alla Matvienko och själva presentationen ägde rum i Aaltobibliotekets berömda föreläsningssal som målats och restaurerats till ett ljus och inbjudande auditorium. Resten av biblioteket var under reparation och bibliotekssalen

tömd på böcker. Ett fyrtiotal intresserade hade mött upp för att ta del av det som berättades om olika artiklar i WN. Som tolkar fungerade Helga Abakhina, som översatt de flesta artiklarna till ryska inför presentationen, och som simultantolk från finskan Tatjana Shumilina från Viborgscentrets kontor i Viborg. Presentationen uppmärksammades i lokaltidningarna "Viborg" och "Viborgsposten".

Världsbanken och Ryska federationen finansierar restaureringen av Monrepos

Ett restaureringsmål? Monrepos år 1830, oljemålning av Niels Grönbek Rademacher (detalj).

Till årets stora nyheter från Viborg hör det officiella beskedet om att restaureringen av byggnaderna och parken på Monrepos ingår i ett stort program, på engelska kallat "Russia Cultural Heritage 2, "Rysslands kulturminnen 2". Övergripande avtal om detta program som finansieras med ett lån på 100 miljoner dollar av Internationella banken för återuppbyggnad och utveckling, (IBRD, International Bank for Reconstruction and Development) inom Världsbanksgruppen och därtill med 150 miljoner dollar ur ryska källor har slutits 2010-2011. Ryska Federationens Kulturministerium är huvudman i Ryssland, och projektet omfattar olika historiska objekt i de västra delarna av Ryssland, i Leningrad-, Pskov-, Novgorod- och Tver-oblasterna, dvs. "länen". På vilket sätt och i vilken konkur-

rens Monrepos kommit med i detta program framgår inte av de officiella uppgifter som meddelas på parkens hemsida www.monrepos.org i ett pressmeddelande (på ryska) daterat den 15.11.2012. En närliggande och liknande herrgård som ingår i programmet är Prijutino norr om S:t Petersburg, känd som ett litterärt sommarviste för Pusjkin-epokens stora namn. Finansieringsarrangemangen är en välkommen men omvälvande nyhet, för alla dem som i Viborg och i Finland gått och väntat på att något bör göras med minneslandskapet och de sorgligt förfallna byggnaderna på Monrepos. Det är fråga om stora penningssummor som tillfaller enbart Monrepos: närmare 730 miljoner rubel, cirka 18 (säger aderton!) miljoner euro, för åren fram till 2016. Av detta skall närmare 69 miljoner rubel

tas från regionala och lokala budgetkällor, resten garanteras av Kulturministeriet. Förberedande arbeten är redan på gång inom olika förvaltningsgrenar, kommissioner och kommittéer, och projektering och övervakning har efter konkurrensutsättning redan delvis bemannats av olika konsulter, vilket givetvis också inverkar på fältarbetet och den hittillsvarande Monrepos-adminstrationen i Viborg. Konkreta planer har inte tillsvidare nått offentligheten. Pressmeddelandet betonar i typiska politiska ordalag starkt det kommande, nya Monrepos betydelse för Viborgs turism och ekonomi och avslutas med visionen om Monrepos som "ett multifunktionellt och för besökarna bekvämt, tidsenligt kulturcentrum".

Rainer Knäpas

WIBORGS NYHETER
 Redaktionsbyrån var föredomsgår: Satakalahög, 9. Telefon 3 26 - Redaktionstid kl. 8 - 12, 7 - 12.
 Kontor och expedition: Satakalahög, 9. Telefon 3 24 - kl. 9 - 14.

№1 Huvudredaktör: Lars-Einar Floman Redaktör: Helena von Alftan LÖRDAGEN DEN 7 JANUARI 2012

Reunionen – ett 200-årsminne

Rainer Knäpas

Den 6:a januari 1812 återvände Viborgska guvernören, "Nya Finland" från Ryssland och med "Nya Finland" den del av Finland som 1809 blivit ett eget storförbunds under Alexander I. Kejsarens manifest om återkomsten till Viborg, kunde nu läsas i två språk: finska och efter "reunionen", som man åter åter under 1800-talet. Direktör blev Finland ett enda, med de gränser som gällde till 1940 och med Viborg som enlig huvudstad - den epok, som hos oss dominerar minnet av Karelen och Viborg.

Två etapper
 Gamla Finland hade uppdelat i två etapper. Öst genom Peter den stores erövringar och freden i Nystad 1721 som hade förutsett gränserna väster angående den går i dag, mellan Fredrikshamn och Viborg. "Åtta oktober" 1741-1743 hade som följd att gränsen flyttades väster, till Åbohus, Kymmene älv och Saimenintiet, så att både Fredrikshamn, Viborgsstad och Viborgs församlingar var i

Skall Kirjola resa sig ur askan?

Emer Silius

Som en naturlig fortsättning på föregående års herrgårdsresa ordnade Viborgs-centret den 4-5 augusti 2012 ett seminarium om släkten Nobel och Kirjola gård. Seminariet ägde rum i Viborg, på Victoria-hotellet, där tre föredragshållare belyste olika sidor av ämnet. Författaren Carl Fredrik Sandelin inledde med herrgårdslivet runt Viborg i allmänhet. Han skildrade också herrgårdarnas och donationsgodsets historia i Karelen. Chefen för Södra Karelens institut, docent Pertti Kolari föreläste om Kirjola gårds historia ända från medeltidens slut till andra världskriget. Han berättade också om uppfinnaren Immanuel Nobel och hans söner Ludvig, Robert och Alfred som bl.a. investerade i oljeindustrin i Kaukasus.

Ludvig Nobels änka Edla Nobel köpte år 1894 Alakirjola i S:t Johannes, 30 km söderom Viborg. Karaktärsbyggnaden liknade ett slott, som höjde sitt torn högt över trädtopparna och syntes långt ut i Finska viken. På gården fanns också mindre bostadsbyggnader, ett stall för 20 hästar, flera vagnslider, två svinhus, ett höns hus för 1000 hönor och ett ankhus för 1000 ankor. Gården hade en stor handelsträdgård och på en liten ö ett par hundra meter från stranden fanns det växthus, där man bl.a. kunde odla vindruvor och persikor. Gården hade en utmärkt brunn vars klara vatten leddes med tryck till byggnaderna. Speciellt för hemmanet var, att man ofta kunde se svenska flaggan vaja på karaktärsbyggnadens torn. Gården som numera var känd under namnet Kirjola omfattade även gårdarna Lahti och Lill-Kirjola. Det var Edla Nobel som år 1903 lät professor Gustaf Nyström planera det slottslika karaktärshuset.

Inte mycket kvar av gården

Chefen för den nuvarande kommunen Sovetski, Andrei N. Nekrasov, förevisade en stor mängd bilder av Kirjola före kriget och en film om gårdens senare skeden. Han redogjorde också för de entusiastiska framtidsplaner som under hans ledning hade utvecklats beträffande gården. Den andra seminariedagen åkte deltagarna till själva Kirjola med kommunchefen Nekrasov som vägledare och värd. En tvåmannagrupp från Viborgs TV följde med.

Resenärerna var naturligtvis förberedda på att dagens verklighet inte motsvarade den forna praktiken. Det var ändå deprimerande att se att det enda som var kvar av Edla Nobels slott var en jättelik grund av betong och sten med terrass och trappor som på havssidan slutade mot ett mindre gästvänligt nätstängsel. På grunden hade uppförts ett många nummer för litet stockhus. Bryggan vid Finska viken var antagligen den ursprungliga, och av ekonomibyggnaderna stod ett stort antal kvar. Krigsskadorna på hästställen hade lappats med vita tegelstenar, men ladugården saknade tak. I stället för det forna höns huset stod en pompös villa med ett torn i alla fyra hörn. Den lär ha blivit uppfört av en guldsmed från S:t Petersburg som senare klagade över att han inte hade sett någon bild av Kirjola gård för att kunna använda den som förebild. Handelsträdgården hade helt försvunnit.

Några av resenärerna hade personliga minnen av Kirjola. En numera 85-årig man hade bott i ett hus vars nedre våning ännu stod kvar; hans far hade verkat som trädgårdsmästare på gården. En annan hade fått besöka själva karaktärsbyggnaden där hans

Endast trappan finns kvar av Kirjolas slott.

På platsen av det forna höns huset står en privat lyxvilla.

Kommunchefen Andrei N. Nekrasov vill utveckla området. Galina Pronin tolkar.

moster hade tjänstgjort som Nobel-Oleinikoffs hushållerska. En av resenärerna tillhörde den medeltida släkten Kirjonen, hans farfar hade bott i Johannes och jobbat på Rokkala glasfabrik nära intill.

Aktuella utvecklingsplaner för Kirjola

Men förstörelsen till trots kan en bättre morgondag gry för Kirjola. Om kommunchefen Andrei N. Nekrasovs drömmar går i uppfyllelse, kommer Kirjola gård att på lysande sätt resa sig ur askan. Först vill han få kommunen Sovetskis beslutfattande organ att visa grönt ljus för de omfattande planerna och sedan skall en medborgarorganisation "Alakirjola" grundas. Det finns planer för ett hotell, en restaurang och ett museum. För att locka turister borde en ordentlig

hamn byggas och båttrafiken utvecklas. I planerna förekommer också ett terapi- och rehabiliteringscenter för barn. En finurlig tanke är en träffpunkt för unga vetenskapsmän som helt säkert blir inspirerade av namnet Nobel. Det finns också i tankarna att samla konstnärer till Kirjola och att återuppliva stallverksamheten på kommersiell grund. Kommunchefen lutar på att ryska staten kommer att delta i startkostnaderna. Flera representanter för släkten Nobel har nyligen besökt Kirjola, de godkänner planerna och är villiga att ansluta sig till medborgarorganisationen.

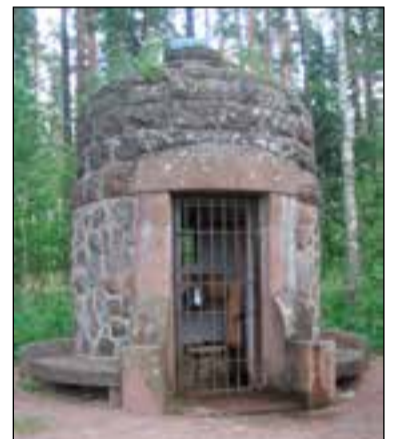
Före avfärden fick resenärerna se Kirjola gårds berömda brunn. Den är inramad i en bastant stenbur, som även den är ritad av professor Nyström och som en aning liknar den gamla björnburen på Högholmen.

Pauli Karasvaara som i sin barndom har besökt Kirjola, intervjuas av Viborgs TV.

Ladugården saknar tak.

Kirjolas berömda brunn.

Dörren till buren var låst, men kommunchefen hade nyckeln i fickan och gästerna fick smaka på vatten som han i egen hög person vinschade upp från brunnen. Det var lätt att tro att det var källvatten, så klart och kallt var det. Vi skälade för Kirjolas framgång och hoppades att vi någon gång får komma tillbaka och med egna ögon får se Kirjolas nya blomstring.

På vägen till Viborg gjordes en avstickare till centrum av Sovetski, f.d. S:t Johannes. Sitt nya namn lär orten ha fått efter en rysk krigshjälte. Den är numera ett stort bostadsområde, tätt bebyggt med moderna men litet trista höghus. Kyrkan förstördes i kriget, endast stenfoten och trappor markerar dess ställe. Ett stort kors har rests på det ställe där altaret har stått. Framför korset har Johanneseläiset r.y. låtit uppföra ett min-

nesmärke av sten i form av en öppen bok med finsk och rysk text. I närheten av kyrkan står en ensam gravsten, rest till minnet av kyrkoherden Per Jakob Igoni som tjänade församlingen på 1800-talet.

Det är svårt att bedöma hur realistiska Kirjolas framtidsplaner är. Men det är oerhört viktigt att det planeras. Ur vår synpunkt är det också värdefullt att planeringen sker med respekt för de långa traditioner som förenas med stället. Alla försök att stoppa förfallet och skapa en ny utveckling bör uppskattas. Vem vet, kanske vi en vacker dag får segla med egen båt till Kirjola hamn, får bosätta oss på ett flerstjärnt hotell och får skölja ned vår läckra måltid med – förutom vodka napsen – gårdens utmärkta brunnsvatten i sällskap med unga vetenskapsmän.

Kirjola gård och släkten Nobel

Nobel-seminarium i Viborg 4-5 augusti 2012

Pertti Kolari

I S:t Johannes socken (tidigare Kackis) var Kirjola by känd redan på 1400-talet. På 1500-talet ändrades namnet till Alakirjola för att skilja byn från Kirjola eller Yläkirjola i Kuolemanjärvi. By namnet Alakirjola kan ha uppstått efter bosättarens släktnamn. Enligt 1543 års skattelängd bodde Lasse Kirjoin (Kirjonen) i byn.

I slutet av 1600-talet var Alakirjola en grå och obetydlig liten by. Den hade visserligen enbart en ägare, men någon herrgårdsbyggnad fanns där knappast. Byns årliga utsädd var liten, endast 1 ½ tunna. Ståndspersoner hade ändå förekommit i Alakirjola. År 1563 övertogs Alakirjola hemman av borgaren Olavi Snidkar från Viborg. Hans son blev sedermera kyrkoherde i Viborg och var känd under namnet Jöns Olai Sculptorius. Jöns ärvde hemmanet av sina föräldrar och fick år 1594 skattefrihet på grund av vissa tillfälliga utskylder. En sådan skatteförmån under en tid då bönderna dignade under tunga skattebördor betydde givetvis mycket för Alakirjolas framtid. Gården växte i välstånd och då kyrkoherden dog fick den nya ägaren, stadsskrivaren Jacob Simonsson utrusta en rytare. Det medförde i sin tur fortsatt skattefrihet. Jacob Simonsson odlade också upp sin utarmade grannes Lauri Kirjonens ödehemman och därmed hade byns marker övergått till en enda ägare.

Änkan efter sonen korpral Jacob sålde hemmanet år 1660 för 220 daler till häradsdomaren Elias Haraldsson. Han blev senare adlad med namnet Starenskiöld och mera känd under namnet Elias Stare men bodde inte på Alakirjola. Han utrustade ändå två ryttare för gårdens räkning vilket ledde till att gården blev skuldsatt. Hans söner Johan och Kristo kunde inte behålla Alakirjola utan överlät 1660 skötselns av hemmanet åt sin halvbror, köpmannen Johan Hunnius från Viborg. Han fick gårdens ekonomi på fötter och två år senare inlöste Johan Starenskiöld Alakirjola.

Alakirjola bytte ofta ägare

Åren 1728-29 verkställdes en skatterevision enligt vilken Alakirjola på ½ mantal tillhörde Erik Larsson Armionen. Hemmanets namn varierade: År 1754 kallas det Kirjola, år 1773 Alakirjola och från år 1905 åter Kirjola.

På 1720-talet beskrevs hemmanet på följande sätt: "Goda svedjeland och betesmarker, men stockslogen nedhuggen, något tjärskog återstår, goda fiskemöjligheter, hemmanet tydligen i gott skick." Till gården hörde 3 tunnland åker och 20 kappland ängsmark.

Under 1600- och 1700-talen bytte Alakirjola hemman ofta ägare, i genomsnitt vart tionde år. Efter 30-åriga kriget övertogs gården först av Petter Ersson-Mäki, sedermera Petter Svensk, och 1640 av Egil Rika eller Riika. Efter honom blev gården kronohemman och ägdes av flera olika, antagligen lokala bönder. År 1682 blev häradsfogden Erik Johansson Lang ägare till hemmanet följt av Abram Ersson, Denis Bengtson och 1738 Erik Eriksson. År 1744 övertogs gården för en period av tio år av pastorsänkan Sara Osalana som sedan sålde den till Andreas Bonderius som omkring 1777 sålde till löjtnant Carl von Scharenberg. År 1791 köptes Alakirjola av löjtnanten A. Hintze som sålde vidare till kaptenen V. von

Kirjola före kriget. Museiverket.

Friedl och 1808 övergick Alakirjola och Lahti hemman genom äktenskap till Johan Paul Pheiffer som var svärson till von Friedl. Härefter nämns som ägare även senatorn Lars Gabriel von Haartman som också ägde Kaislahti gård i närheten.

Alfthanska tiden

Guvernementssekreteraren och grosshandlaren Anton Alfthan (1792-1854) köpte 1825 Kirjola och Lahti hemman. Därmed påbörjades ett aktivt utvecklingsarbete på gården, bl.a. uppfördes en ny mangårdsbyggnad i två våningar. Anton Alfthan grundade en talgljusfabrik på Kirjola 1829 och en ångkvarn uppfördes 1834.

Efter Anton Alfthans död övergick gården till hans son Jakob Alfthan. Han var en känd mecenat och donerade bl.a. i början av 1860-talet stockar till prästgårdsbygget i S:t Johannes och till grundandet av ett sockenbibliotek. Det Alfthanska handelshuset i Viborg gick i konkurs 1863. Då såldes även Kirjola gård med lösöre på exekutiv auktion. Kirjola köptes av generalguvernören, friherre Platon Rokossovski för 23 000 rubel (96 000 mark). Konkursboet gjorde affärer ännu tre år varefter släkten Hackman 1866 köpte affärsverksamheten som flyttats till Havis i Viborg och grundade Havis Aktie Bolag.

Rokossovski dog kort därefter år 1869 men Alakirjola gård kvarstod i dödsboets ägo till år 1874 då det köptes av kommunalrådet Carl Alfthan (1825-1887) för 88 000 mark. Alakirjola övertogs därmed av den tidigare ägarfamiljen.

År 1876 delade Carl Alfthan upp godset så att ett mindre hemman utbröts ur herrgården. Den utbrutna gården kallades Pikku-Kirjola eller Paronin hovi och kvarstannade i släkten Rokossovskis ägo. Ägare till stomlägenheten blev guvernören Georg von Alfthan (1828-1896). Därefter bytte godset ägare flera gånger. År 1887 köptes Kirjola av general Hintze.

Hintze sålde i sin tur gården år 1892 till handelsmannen Joonas Penttilä och sjökaptan Vilho Virkiä för 85 000 mark. De nya ägarerna var främst intresserade av herrgårdens utmärkta skogar som snabbt avverkades till stockar. Endast trädskronorna som inte gjorde någon nytta lämnades på avverkningsplaser. Tjocka lager av bark på Kirjolas stränder vittnade om att stockarna transporterades vatten-

Flygfoto över Kirjola. Museiverket.

vägen till försäljning. Gården utarrenderades till Mikko Vyyryläinen. År 1894 såldes gården för 86 000 mark till änkefru Edla Nobel.

Under den Alfthanska tiden uppfördes utom mangårdsbyggnaden i trä även en mindre byggnad i närheten, den s.k. Lilla villan. Därtill byggdes ett nytt fähus i sten och ett mejeri som drevs av ett skovelhjul i en närbelägen bäck.

Bröderna Nobel i Ryssland

Uppfinnaren och fabrikkören Immanuel Nobel (1801-1872) gjorde konkurs 1832. I Stockholm träffade han Lars Gabriel von Haartman som övertalade Nobel att flytta till Åbo 1837. von Haartman lovade presentera Nobels idé till trampmina för den ryska arméns representanter i S:t Petersburg. Följande år flyttade Immanuel Nobel till den ryska huvudstaden och 1842 flyttade också sönerna Alfred och Ludvig Nobel till S:t Petersburg.

Ludvig Nobel grundade en vapenfabrik i S:t Petersburg 1862. Även hans äldre bror Robert anställdes på fabriken och skickades till Baku i Kaukasus för att utreda anskaffningen av lämpligt trävirke för gevärskolvarna. Han fick då höra hur traktens oljeressurser utnyttjades. Robert Nobel förstod vilka stora möjligheter här fanns att med utvecklad förädlings-teknik bygga upp en oljeindustri. Robert satsade sitt kapital på oljeindustrin och lyckade senare också locka med sin broder Ludvig i verksamheten. Också Alfred beslöt sig för att investera i sina äldre bröders företag och

1879 grundades Naftaproduktionsaktiebolaget Bröderna Nobel.

Somrar på Kirjola

Ludvig Nobel (1831-1888) hade blivit änklings och ensamförsörjare av tre små barn 1869. Följande år gifte han om sig med Edla Collin och de fick sju barn tillsammans. Edla Nobel hade sålunda tio barn att ta hand om. Storfamiljen tillbringade vintrarna i S:t Petersburg där släktens verkstad och vapenfabrik fanns. Under somrarna hyrdes en villa på landet. Åren 1883-87 samt 1890-91 semesterade Ludvig Nobel och efter hans död Edla Nobel på Lauritsala gård vid Saima kanalns inlopp inte långt från kanalens första sluss.

År 1888 hyrde Edla Nobel en mindre villa i Ronkainen 13 km västerom Viborg i landskommunen. Från platsen hade man utsikt mot staden och Viborgs slott. S:t Petersburg drabbades 1892 av en koleraepidemi och då hyrdes i stället en villa i Hangö inte långt från von Julins villa Familjaris. Följande år hyrdes en villa i Sannäs nära Borgå. År 1894 hyrde familjen Nobel i Rättijärvi vid Saima kanal en sommarvilla som ägdes av släkten Beloselskij-Belozerskij.

Saima kanal och Viborgstrakten hade sålunda blivit kända för släkten Nobel. Då Kirjola herrgård kom till försäljning år 1894 köpte Edla Nobel gården. Hon sökte ett sommarställe för sin stora familj och den fagra naturen kring Alakirjola med stränder och holmar passade dem utmärkt.

Affären omfattade både Lilla Kirjola och Lahti hemman, totalt

cirka 1 000 hektar varav 800 hektar skog, 70 hektar torvmosse, 120 hektar odlingsmark och resten skär och impediment (icke odlingsbar mark). Alakirjola blev inte bara ett sommarviste utan Nobels började utveckla gårdsbruket. Länsagronomen A. Gyl-dén fick i uppgift att utföra lönsamhetsberäkningar. De visade att gården kunde producera en årlig vinst på 2 514 mark. Efter några års slumrande tillvaro inleddes ett aktivt utvecklingsarbete. Man försökte förbättra åkrarnas växtkraft och skaffade konstgödsel. En oändlig mängd sten röjdes från åkrarna och täckdikning företogs. År 1901 inleddes uttorkning av det 70 hektar stora kärret i gårdens närhet. Det var ett väldigt projekt som fortgick under många år. Enbart 1907 kördes dit 5 462 lass sand och till nyodlingen där 5 507 lass lera. Samma år grävdes 3 576 famnar (6,4 km) diken.

Till en början förhöll sig Edla Nobel tveksamt till arbetets resultat. Hon ansåg att först kommande släktled eventuellt skulle få nytta av arbetena. Många metoder prövades, men resultat uppnåddes först på 1920-talet då Edla Nobel redan var avliden.

Då Nobels köpte Alakirjola herrgård var skogarna i huvudsak avverkade. Nytt trädbestånd sades men skogsvårdande åtgärder som gallring och rensningshuggning företogs inte så att avkastningen från skogen förblev svag. Med boskapsskötseln försökte man nå så goda resultat som möjligt genom att anskaffa nya avelsdjur men resultatet blev inte heller de väntade. Alakirjola blev aldrig något lönsamt lantbruksföretag. Gyl-déns kalkyler visade sig inte stämma.

En orsak till det klena resultatet var möjligen att man överlag fäste oerhörd stor uppmärksamhet vid yttre pompa och ståt. Edla Nobel var noga med snygghet och ordning, även alla broar på gårdens område sopades rena som golv.

Ny mangårdsbyggnad uppförs

Efter knappt tio år visade det sig att den gamla mangårdsbyggnaden hade murknat och måste rivas. Den nya byggnaden skulle uppföras i tegel och för nya ritningar och byggnadstillsyn beslut man engagera arkitekten, professor Gustav Nyström (1856-1917) som även var rektor för Tekniska högskolan. Det furstligt ståtliga nya corps-de-logiet stod färdigt 1905. Byggnaden har stilmässigt beskrivits som ett "jugendinspirerat barockslott".

Professor Nyström beskrev själv sitt arbete i Kirjolas gästbok med orden: Det bästa med denna byggnad är att den hyser ett gott hem.

Marta Nobel-Oleinikoff skrev i sina memoarer: Livet på gården förflöt lyckligt och lugnt. Till och med första världskriget återspeglades till en början blott lindrigt i Finland. Men åren 1917-1918 i slutet av Frihetskriget levde gården i skuggan av ryska revolutionen. I mars 1918 förekom en liten sammandrabbning mellan vita och röda bara en knapp mil från Kirjola på Kaislahtiområdet. Titotals sårade omhändertogs i Lilla villan som tjänade som tillfällig sjukstuga. Efter de vitas seger flyttade myndigheterna bort de sårade.

Marta Nobel-Oleinikoff beslöt efter sommaren 1917 att stanna på Kirjola med sina barn eftersom förhållandena i S:t Petersburg var osäkra och där rådde matbrist. Marta och Rolf Nobel besökte S:t Petersburg sista gången i februari 1918. Edla

Något om Norra vällen

Emer Silius

Det är nästan omöjligt att komma till Viborg utan att besöka **Saluhallen**. Dess mäktiga dörrar öppnar sig rakt mot Torkelsesplanaden och nästan suger in den tankspridda flanören. Efter ett sicksackande mellan dörrarna – alla dörrar kan inte öppnas – står du öga mot öga med en vänlig karamellförsäljerska som ger smakprov tills du har beslutat att föra 1–2 kg godis med dig till Finland. Du kan promenera genom den långa hallen och se på eller inhandla matvaror, klädesplagg och allehanda souvenirer, som tjänstvilligt bjuds ut på finska. Ännu vildare blir utbudet om du tar några trappsteg upp till hallens bakre del. Där kan du på nolltid inhandla allt du behöver från spetsrosor till kristallkronor och, om du inte är på din vakt, även sådant som du aldrig i livet trodde dig vara i behov av.

Saluhallen är belägen på norra sidan av den gata som på den finska tiden hette Norra vällen, på finska Pohjoisvalli. Gatan har också hetat Norra Wallgatan och Norra Kajen, numera heter den *Ulitsa Severnij Val*. Sitt namn har gatan fått av Erik Axelsson Totts stadsmur från 1470-talet. Det har säkert redan på medeltiden löpt en gata mellan muren och de närmaste bostadshusen, men sin status som en förnäm bostadsgata fick den först åren 1861–62 då vallarna demolerades och utsikten mot den norra kajen och mot fartygsleden till Saima kanal blev fri.

Den hallbyggnad, som planerats av arkitekt Karl Hård af Segerstad blev färdig år 1904, men redan på 1860-talet fanns det på samma plats en mindre byggnad i två våningar som numera utgör den bakre delen av dagens saluhall. Saluhallen fick stora skador i kriget, endast ytterväggarna stod kvar, men huset renoverades och är av allt att döma i gott skick. Förändringar har dock gjorts: Taktriangelarna mot Salakkalahti är borta och i stället för separata salustånd får säljarna nöja sig med lätt konstruerade försäljningsbord och improviserade mellanvägar. Vid ingången ser man ännu arkitektens namn och ovanför dörren stadens vapen.

I Viborgs Telefonkatalog finner man en lång rad handelsmän som år 1939 haft sina stånd i Saluhallen: P. V. Afanasjeff, S. Beresin, Emma Hekkanen, P. Hämäläinen, V. Hätönen, J. Häyrynen, Vilho Ilmola, Erkki Jaatinen, S. Jyrkinen, E. Kaarni, A. Kukkurainen, A. Kupsus, Kirsti Kyyhkynen, Juho Laavola, A. Lyytikäinen, Ida Mahkonen, S. Mahkonen, L. Markkanen, S. P. Morosoff, K. A. Paula, M. Pekoff, A. Salonen, A. Sandvik, Evi Skinnari, Nikolai Toivoranta, Antti Tuomela, Hanna Turpeinen, Jussi Turpeinen, Väinö Törn och S. Vehala. Dessutom hade följande företag sina butiker där: Itäisen Suomenlahden kalastajien kalaosuuskunta r.l., Karjakeskuskunta r.l., Kontio & Kontio Oy, Ol. Torkkeli r.l., Suomen Kala Oy och Viipurin Kalakauppa Oy. Det fanns kötthandlare, fiskhandlare, mjölkhandlare, grönsakshandlare och kolonialvaruhandlare. Alla var experter i sin bransch och visste dessutom bra hur man gör sig till för kunden. Det var säkert svårt att avgöra vilken köpman man bäst kunde lita på då det gällde varans kvalitet och pris.

Den gamla stadsmuren gick precis över det ställe där saluhallen nu

står. Strandmuren vände sig här och fortsatte rakt över udden till Viborgska vikens strand på uddens motsatta sida. I hörnet stod Lakamundstornet, kanske just där som damen nu säljer karameller.

Nästan hela kvarteret på motsatta sidan av gatan har tillhört släkten Thesleff, endast en liten tomt i hörnet närmast Runda Tornet tillhörde Viborgs stad. I hörnet av Salutorget står ett stort fyrvåningshus som har adressen Svartmunkegatan 22 eller **Norra vällen 21**. Huset som ursprungligen hade bara tre våningar torde ha uppförts på 1860-talet genast efter att muren hade rivits ned. Tomtens ägare var då löjtnanten, senare lantbruksrådet Nikolai Thesleff, som hade ärvt den efter sin far, general Alexander Amatus Thesleff. Arkitekten var Fredrik Odenwall, men fasaden förnyades enligt arkitekt Johan Johanssons ritningar cirka tio år senare. Senare förlängdes huset mot sydväst. Byggnadens fjärde våning kom till efter kriget. Tillbyggnaden gör huset massivt men har annars verkställts skickligt utan att husets yttre lidit.

Hörnhuset har ett centralt läge vid Salutorget. Där har också funnits ett stort antal affärsföretag, bl.a. Valios mjölkbutik, Toivo Piironens och S. Schkurat-Schkuropatskys kolonialvaruaffärer, A. Piironen Oy:s tygaffär, Elvi Kivikkos kortvaruaffär "Ker-rasto" samt Lindström Oy:s tvätterier och färgeri. I huset verkade dessutom stadsfogdekontoret samt polisens adress-, pass- och informationsbyrå. Tidigare hade där också funnits bl.a. O. Järveläinens guldsmedsaffär, J. A. Winbergs urmakeraffär och Kafé Torikulma, som innehades av Maija Idefelt. Även nu är gatuvåningen helt upptagen av olika företag. Av de privatpersoner som har bott i huset bör i första hand nämnas godsägaren Viktor Thesleff med sin familj, hans syster hovrättsrådinnan Thea Hackzell och fröken Ada Thesleff, kötthandlaren Ivan Akinschin samt medicine doktor E. Klopfer, som även hade sin mottagning och sitt röntgeninstitut i huset.

De två följande husen är verkliga skönheter. Det är dock svårt att beundra dem på avstånd eftersom nedre delen av fasaderna täcks av Saluhallen, i synnerhet om man betraktar dem från sjön. Första huset, som även det har adressen **Norra vällen 21**, är ritat av arkitekt Axel Gylden, som trots sin tidiga bortgång hann skapa många stiliga hus i Viborg. Den modiga bågen och det stora halvcirkelformade fönstret i byggnadens täljstensfasad är imponerande och gör ett sirligt intryck i det bastanta patricierhuset. Huset har fyra våningar och det byggdes år 1910 då tomten ägdes av Nikolai Thesleffs änka, lantbruksrådinnan Elisabeth (Elise) Thesleff. Där verkade på 1930-talet expeditionsfirman Oy Thron Wager Ab och frisörsalongen Naemi Fagerlund. Gärdskarlen Arvo Paronen idkade hö- och foderhandel. I huset bodde också fröken Ada Thesleff, urmakaren Georg Elfström, kötthandlaren W. Hätönen och direktör Antti Pelkonen, som hade sin plåtsmedsaffär och maskinverkstad vid Vaktornsgatan. I början av 1930-talet sålde handlanden E. Montonen färsk frukt här i minut och

Thesleffs hus Svartmunkegatan 22 och Saluhallen.

Sockermagasinet Norra Vällen 15.

De stiliga fasaderna vid Norra Vällen 21 och 19.

parti. Då fanns här också en liten restaurang som drevs av E. Konttinen.

Grannhuset **Norra vällen 19** är planerat av två arkitekter, Fredrik Thesleff och Walter Thomé. Även detta hus har uppförts år 1910 på en tomt som ägdes av lantbruksrådinnan Elisabeth Thesleff. Fasaderna på husen Norra vällen 21 och 19 bildar tillsammans en vacker gatubild, och det är inte uteslutet att arkitekterna i någon mån samarbetade då exteriörerna planerades. Norra Vällen 19 är ett hörnhus i tre-fyra våningar som även har en lång fasad mot Gråmunkegatan. Fasaden mot Norra vällen är av granit. Huset fick skador i kriget men har renoverats. Tornet nära gatuhörnet har försvunnit, men taktriangeln och den lilla runda balkongen mot Norra vällen finns kvar.

I huset verkade på 1930-talet Viipurin Kotiruoka Oy:s restaurang "Norsu", Lempi Tähtiluomas mat- och mjölkbutik, V. R. Louhelainens andrahandsaffär och Viborgs hälsövernämnd med sina bostads- yrkes- och livsmedelsinspektörer. Viborgs Tandklinik förbättrade smilet för viborgarna, den ägdes av den kände viborgstandläkaren Ragnar Tim-

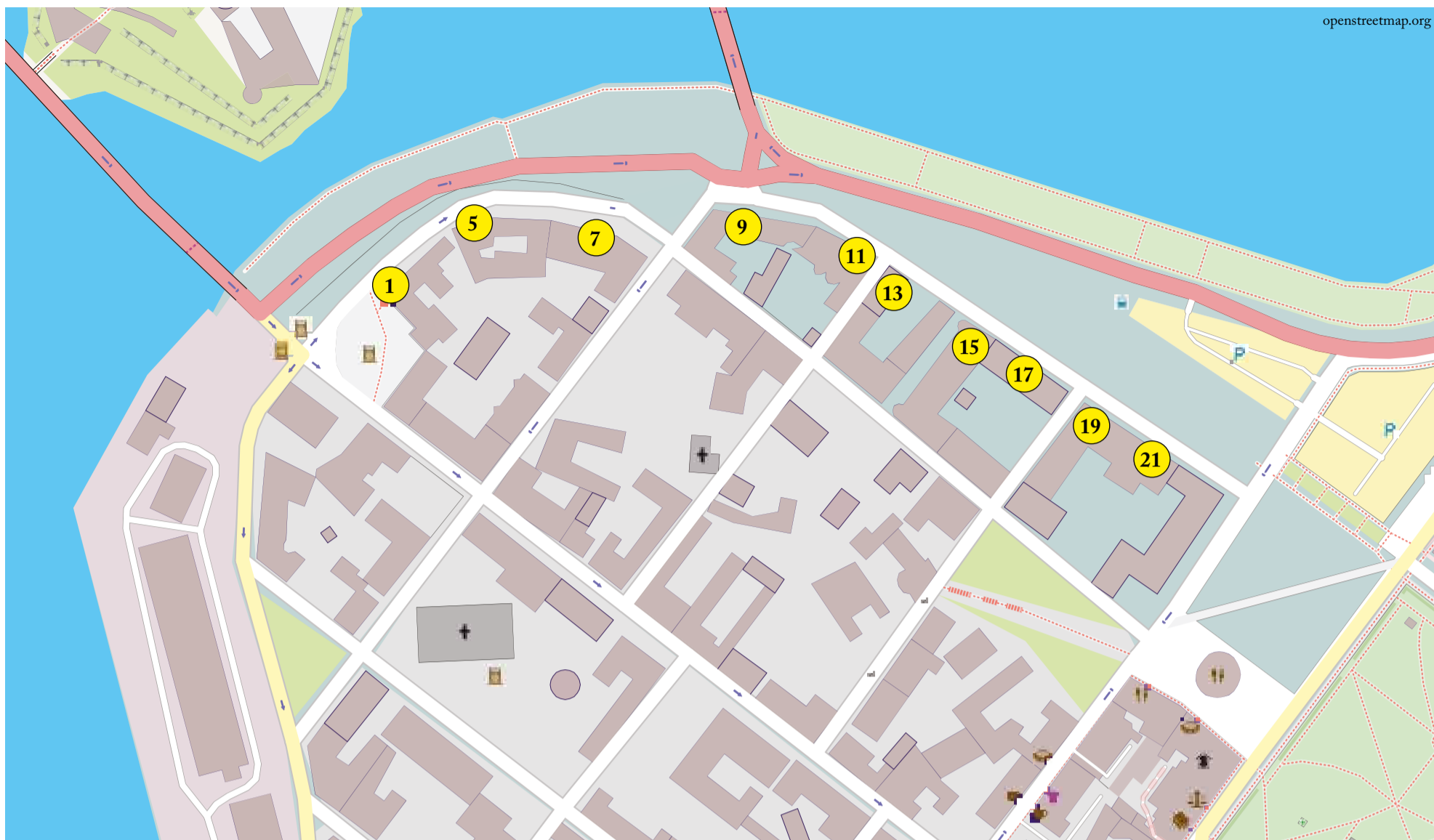
gren. Viborgs Sjöfartsskola hade sitt säte i huset under åren 1910–1938. I huset bodde handlanden H. Ay-rer, som ägde agentur- och kommissionsaffären Friedr. Schulze, stads-läkaren Magnus Gadd, direktör Niilo Hilke, bokbindaren A. Holopainen, bilchauffören E. A. Kähärä, lärarinnan och edsvurna translatorn Marg. Schulze samt butiksbiträdet Erkki Turunen. På Gråmunkegatan bodde överstelöjtnant E. R. Lagus, professor Andrej Rudnev, som var musikpedagog och specialist på slaviska språk, trävaruhandlanden Otto Saarinen och gårdsägaren Viktor Thesleffs änka Jenny Thesleff med barnen. Tidigare bodde här också direktör Jakob Bassin, som ägde lädfabriken "Wiborg Boxboard Mill Ab" i Ristimäki, fruarna Dagny Aminoff, Thérèse Kajaseff och E. Schulze, handlanden E. Montonen, biträdande stadsläkaren, öron- och strupspecialisten Karl Schröder samt forstmästare Artturi Sonni och fru Tilli Sonni. Fru Sonni ägde två restauranger, varav den ena, "Valamo", hade sin lokal i detta hus, antagligen i samma utrymme som senare "Norsu".

Efter Elisabeth Thesleffs död år 1916 övergick fastigheterna till hen-

nes son Viktor Thesleff.

Viktor Thesleff dog år 1928 och hans hustru Jenny år 1935. Kvarteret mellan Svartmunke- och Gråmunkegatan övergick då till deras tre barn Hans, Pia och Fredrik Thesleff.

Vi går nu över Gråmunkegatan, nuvarande *Krasnoflotskaja ulitsa*, och betraktar huset som står närmast gatuhörnet, **Norra vällen 17**. Det är ett tvåvåningshus av tegel, byggt av ryssarna på 1990-talet. Det har uppförts i stället för ett äldre envåningshus som löjtnant Johan Filip Jaenisch lät bygga här redan på 1790-talet och som under flera årtionden inhyste en rysk militärskola och därefter en rysk folkskola. Under självständighetstiden fanns där ett soldathemmet och även den lokala soldathemsföreningen hade sitt kontor i byggnaden. Förutom munkdoften från soldathemmet lär inte heller fågelkvittret ha varit främmande för kvarteret eftersom fågelhandlaren Pekka Kaarni hade sitt lager där. Det nuvarande huset har vissa detaljer som påminner om det äldre, men någon kopia är det dock inte. På området bakom huset stod en gång Franciskanerklostret, av det finns ingenting kvar ovanför marky-

Hackman & Co:s byggnad Norra Vallens 7 är en av Fästningens arkitektoniska pärlor.

tan. Däremot lär det finnas underjordiska utrymmen och bl.a. rester av en gammal gravgård, som dock inte är synliga.

Följande byggnad, **Norra vallens 15**, är ett ljusgrått hus i två våningar, varav endast de två översta har fönster mot gatan. I stället finns där en lucka till bottenvåningen och en stor indragen port som öppnar sig mot en långsmal gård. Byggnaden

liknar en fästning men är i själva verket Hackman & Co:s sockermagasin som uppfördes här år 1924 och som var planerat av den store viborgsarkitekten Uno Ullberg. Magasinet sträckte sig genom hela kvarteret, vilket gjorde det möjligt för lastbilarna att köra igenom gården utan att behöva backa och växla på den smala gården. Tomten var redan på 1800-talet i familjen Hackmans ägo, där bodde bl.a. Johan Friedrich Hackman d.y:s

svärson, överstelöjtnant Wilhelm von Koskull. Tomten såldes år 1896 till Ab Torkel och var därefter i konsul Eugen Wolffs ägo tills den köptes av Hackman & Co i 1920-talets början. År 1938 övergick magasinet i Finska Socker Ab:s ägo.

Då tomten grävdes för att lägga grunden för magasinet kom en silversked i dagsljuset. Skeden var inte vilken gammal sked som helst, den var slotts befälhavaren Bertil Ivar-

son Totts och Elin Jönsdotter Kurcks bröllopssked från 1500-talet. Fyndet fick inte stanna i Viborg, museiverket tog hand om skeden och förde den till Nationalmuseet i Helsingfors, till viborgarnas stora förtret.

Efter sockermagasinet står en ca fyra meter lång och tre meter hög stenmur vid trottoaren. Den utgör, kanske en aning förstärkt, gavelväggen av en gårdsbyggnad som stätt

på affärsmannen och entreprenören Jakob Lundhs gård men som fått ge vika för tiden. Lundhs affärs- och bostadshus, som senare tjänstgjort som rysk prästgård och sedermera ägts av Hackman & Co och Finska Socker Ab, står vid Karjaportsgatan och visar oss endast ryggvidan, men en lagerbyggnad står kvar i hörnet av Vattenportsgatan. Den har ett fönster mot Norra vallens och fem mot Vattenportsgatan och ser gammal och hårt →

...Norra Vallén (forts.)

Vattenportsgatans hörn. Till höger Norra Vallén 11 med "rättfällan".

Borgmästaren Schmedemanns dörr Norra Vallén 5.

→ ansatt ut, men det är svårt att säga hur mycket av konstruktionen som härstammar från byggnadstiden i slutet av 1700-talet och hur mycket som har kommit till senare. Ätminstone takformen har förändrats. Om lagerbyggnaden har en egen adress kunde den vara **Norra vallen 13**.

När vi korsar Vattenportsgatan, *Улица Vodnoj Zastavy*, kastar vi en blick uppåt gatan för att beundra Viborgs vackraste och mest avbildade gatuvy. Därefter koncentrerar vi oss på ett stort bostadshus i nyrenässansstil på tomten **Norra vallen 11**. Huset har fyra våningar, ett litet torn i hörnet samt två taktrianglar. Fönsteröppningarna är i varje våning olika och

de två översta våningarna är smyckade med pilastrar. Byggnaden ritades av arkitekt Fredrik Thesleff och den blev färdig år 1898, då kommerserådkinnan Alice Hackman, f. Thompson, ägde tomten. Huset ser annars basant ut men källaringången vid gathörnet bör man akta sig för. Takutspänget ovanför dörrtrappan hänger snett på en järnstång och det hela påminner om en rättfälla. Ingången borde inte användas om inte försäkringarna är i skick.

Av husets invånare på 1920- och 1930-talet kan nämnas fru Mathilda Andersin, handlanden P. A. Arviala, överstelöjtnant C. Björklund, diplomingeniör Birger Boström, prokurist Gösta Dahlbäck, representanten för

Bomullsfabriken försäljningskontor Nic. Ertman, överläkaren, professor Valdemar Granberg, kommerserådet Fredrik Hackman och senare hans änka Karin Hackman, Linna-apotekets innehavare Aaro Harjanne, lantmätariingenjören Johannes Laitinen, direktör Uno Lindblom samt direktörerna Andreas och Thron A. Wager. V. Stening hade en snickeri-affär jämte underhåll av frisörredskap i fastigheten.

Huset **Norra Vallén 9** är ritat av stadsarkitekt Fredrik Odenwall och byggdes på 1870-talet. Det är ett stenhus i tre våningar med klassisk prägel som mycket bra har klarat sig genom sin strax ett och ett halvt sekel

långa existens. Husets byggherre var handlanden J. H. Stünkel som hade köpt tomten av restauratören och gästgivaren Giovanni Mottis arvingar. Väg i väg med Stünkels hus på samma tomt står ännu sätet för Mottis gästgiveri, ett snyggt tvåvåningshus, som stadsöverhuvudet Henrik Vilhelm Lado lät uppföra år 1785 och där gästgiveriet under sex decenniers tid verkade på 1800-talet. Mottis värdshus var på sin tid stadens bästa, rummen var rena och maten god. Dessutom var läget mitt emot Slottet ypperligt redan för utsiktens skull. Fru Sara Motti, f. Virolainen, nedkom med ett tiotal barn, varav i synnerhet dottrarna underhöll gästerna med musik och konversation eller guidade

dem i staden och i Monrepos. En av gästerna, kompositören Mihail Glinka har fått en minnesplatta på ytterväggen.

Efter Stünkel övergick fastigheten till arkitekt Edward Dippell och efter honom till köpmannen Andrej Nikitin. I husen bodde bl.a. friherre Berndt Aminoff, skraddaren Väinö Anttalainen, doktor Arthur Heiseler och fru Hellin Sivori, som efter sin makes död ledde Kyrkomusikintitutet i Viborg.

Mitt emot Norra vallen 9 susar trafiken norrut förbi Slottet över en bro som är byggd efter kriget. Redan på finska tiden fanns här en bro, kallad Penninsilta, men den var avsedd endast för fotgängare och sattes på sin

Kaféet i Weckroothska husets stenfoto.

Trappan till huset på backen.

plats varje höst då båttrafiken upphörde för att igen avlägsnas på våren.

Nu kunde man tro att Norra vällen slutar här, men det gör den inte. Under Mottis hörnbalkong står vi i en gatukorsning. Karjaportsgatan, *Progonnaja Ulitsa*, kommer från Runda Tornet, Biskopsgatan, *Podgornaja Ulitsa*, kommer ner från Biskopshuset och fortsätter förbi oss till stranden, och en tredje gata går i en båge framåt mot Gamla rådhusorget. Man kunde tro att den är en fortsättning till Karjaportsgatan, men det är det inte, utan den gata som fortsätter är Norra vällen, som sålunda på en sträcka av några meter hoppar i luften eller delar stråk med Biskopsgatan.

Hackman & Co:s huvudkontor på andra sidan av Biskopsgatan har adressen **Norra vällen 7**. Det är ett palats i jugendstil, en av de arkitektoniska pärlorna i Fästningen. Två kända viborgsarkitekter, Axel Gylden och Uno Ullberg ritade byggnaden, som uppfördes åren 1907–1909. Fasaderna av granit har två ingångar, den högra ledde till Kommanditbolaget Hackman & Co:s kontorslägenhet, den vänstra till kommerserådet Wilhelm Hackmans privatbostad i andra våningen. I inredningen användes marmor, valnötsträ och ek. Det fanns såväl centralvärme som ugnar och öppna spisar. Efter Wilhelm och Alice Hackmans död bodde deras dotter fru Anna Favre i lägenheten.

Byggnaden inrymde också en mindre bostad med ingång från Biskopsgatan. Där bodde Wilhelm och Alice Hackmans sonson Gustaf Wilhelm Hackman.

Under kriget förstördes yttertaget och det nya ombyggda taket blev litet lägre än det ursprungliga. Fasaderna med två stora bågar förblev dock oförändrad. De talrika dekorationerna finns kvar, mellan fönstren ser man ännu företagens initialer samt de viktiga årtalen 1790 och 1816. De största omvälvningarna gjordes efter kriget inne i byggnaden. De stora salarna delades in i mindre rum för att skapa mera bostäder, och då förstördes naturligtvis många fina interiörer, men nu lär husets nuvarande ägare ha rivit bort en del av de senare byggda mellanväggarna. Ett förslag har varit att huset skulle tas i bruk som ett gemensamt kulturcentrum för Finland och Ryssland. Då vore det önskvärt att inredningen skulle renoveras till det skick det var före kriget då byggnadens yttre och inre bildade en stilren helhet.

Hackman & Co:s kontor hade redan före byggnadens uppförande under hundra års tid verkat på samma plats i ett äldre hus som konsul Johan Friedrich Hackman d.ä. hade inhandlat år 1806, ett år före sin tidiga död. Rester av detta äldre hus lär ännu ingå i den nuvarande gårdsflygeln.

Fastigheten **Norra vällen 5** består av fyra hus som är byggda under tre skilda sekler, men det är inte lätt

att urskilja de olika byggnadskedena. De tre hus som är belägna vid Norra vällen har två våningar, huvudbyggnaden bakom dem på gårdssidan har tre. På 1900-talet fanns här lantmäterikontoret i Viborgs län, men tidigare har en del av byggnaderna tjänstgjort som säte för flera skolor.

Två av husen härstammar från 1600-talet och är uppförda av borgmästaren Hans Schmedemann. Det äldsta huset, där fastigheten nu har sin ytterdörr, har gaveln mot Norra vällen och befinner sig närmast Norra vällen 1. Enligt uppgift är huset byggt år 1627. Precis så gammalt ser det kanske inte ut men det är möjligt att fasaden har genomgått en ansiktslyftning i samband med någon senare byggnadsåtgärd. Ungefär lika gammal är tomtens huvudbyggnad som står i rät vinkel mot den förstnämnda men nu är undangömd på gårdssidan. Där har skett en tillbyggnad på 1870-talet och år 1887 fick detta hus sin tredje våning. Ett tredje hus byggdes på 1870-talet mot Hackmans tomt, även det har gaveln mot Norra vällen. Gaveln har höga fönster, bakom dem har funnits skolans festsal. Det fjärde huset står med långsidan mot gatan och har byggts så sent som år 1925 mellan de två flygelbyggnaderna, som arkiv- och ritningshall för lantmäterikontoret. Genom detta hus leder en portgång till den annars helt slutna gårdsplanen. Här har byggnadsrätten utnyttjats effektivt.

Fastigheten kom i statens ägo år 1811 och användes som skolhus för

lägre elementärskolan och den s.k. mindre fruntimmersskolan ända till 1870-talet. Då stod endast de två äldsta husen på tomten. År 1874 lades båda dessa skolor ner och i stället för den tvåspråkiga elementärskolan grundades en helt finsk realskola som flyttade in i fastigheten. I detta sammanhang byggdes det tredje huset med festsalen. Realskolan förvandlades på 1880-talet till elementärskola och tio år senare till realluceum. Lyceet flyttade från fastigheten år 1896 och i stället kom Viborgs finska flickskola, som innehade skolutrymmen här fram till år 1906. Då eller kort därefter flyttade lantmäterikontoret in. Då hade fastigheten ännu en stor gårdsplan som öppnade sig mot Norra vällen, men lantmäterikontoret behövde mera utrymmen och år 1925 byggdes det fjärde huset som ockuperade största delen av gårdsplanen och stängde in den återstående delen mellan fyra hus.

Av väggskyltarna att döma är fastigheten nu i det lokala elektricitetsverkets, "Lenenergós", bruk.

Som nästa fastighet på gatans vänstra sida har vi Weckrooths hus, **Norra vällen 1**. Var är då Norra vällen 3? Den ser inte ut att finnas någonstans. Förklaringen kan ligga i den långa och smala trappa, som leder upp mellan de Schmedemanska och Weckrooths husen till ett tämligen nytt hus på backen. Huset byggdes år 2006 på bakkdelen av samma tomt där Weckrooths hus befinner sig. Då det sistnämnda samtidigt renoverades är det eventuellt fråga om en helhetslösning. Huset på backen syns just inte från gatan men nog om man står längre borta och i synnerhet från Slottet mittemot. Man kan ha olika åsikter om hur huset sitter i miljön, men fullt är det inte och inte heller modernt på ett störande sätt. Byggnadsstilen påminner en aning om hotell Viktoria vid Salutorget. Trappan är snygg och dekorerad, men allt ser så privat ut att man inte vågar göra närmare bekantskap med huset. Man har den känslan att man inte behöver stiga många trappor förrän alarmer börjar pipa någonstans. Biltrafiken till huset sker antagligen från Biskopsgatans sida.

En annan förklaring till den felande siffran är att fastigheterna här ofta har bildats av sammanslagna tomter. Det hus som nu kallas det Weckroothska huset är till arealen mycket större än det tvåvåningshus som köpmannen Antoni Borchardt lät uppföra på 1650-talet och som på 1700-talet efter köpmannen Mathias Pülse övergick till en tredje förmögen köpman, Johan Weckrooth.

Författarinnan Lempi Jääskeläinen har i sina romaner skildrat dramatiken i det fru Katarina Weckrooths gång på gång nedkommer med döttrar tills sonen Philip föds som den sista av barnskaran. I verkligheten hade Johan Weckrooth en äldre son, Johan d.y., som ärvde fastigheten efter sin far och som fick vara värd för kejsarinnan Katarina II då hon år 1772 stannade i huset i en och en kvart timmes tid på väg till Imatra. Johan d.y. dog redan följande år och då övergick huset tillsammans med ett par andra fastigheter till brodern Philip. Det gick dock illa för "Gottlob" Philip: På 1780-talet gick han i konkurs och staten fick fastigheterna i sin ägo. Norra vällen 1 tjänstgjorde under ett halvt sekel som tullhus och övergick sedan först till general Paul von Etter och efter honom till konsul John Sparrow. På 1850-talet verkade "Hotel de Vibourg" i huset.

Huset fick ett nytt utseende år 1897, då dess dåtida ägare, hovrättsrådet Nils Perander helt lät ändra fa-

saden, bygga en våning till och foga in två medeltida magasin vid Norra vällen. Taktriangelarna och det halvrunda burspråket kom då till. I början av 1900-talet verkade Hotell Mellblom i huset och från år 1925 ända till kriget fanns där staben för Viborgs skyddskårsdistrikt. Även Lotta Svärd-föreningens Viborgs distrikt hade sitt kansli i huset. Där fanns också några privatbostäder, underhållschef Vilho Koivisto, kamrer Frithiof Pyörre, distriktchefen, överste Jussi Sihvo och fil.dr Antti Tanttu bodde där. Byggnaden fick skador i kriget men renoverades på 1980-talet. Efter en eldsvåda år 1989 stod huset länge öde och var till salu för en mark tills det på 2000-talet renoverades på nytt, denna gång till lyxlägenheter. En del av dem lär ännu vara osålda; priset är flera tusen euro per kvadratmeter. För det får man endast väggarna. Köks- och badrumsinredningen och alla andra inredningsdetaljer får köparen bekosta själv. Det är kutymen i Ryssland. Men tänk på läget!

Det Weckroothska huset är förknippat med många historier. Det sägs att golven skurades med vittvin och väggarna putsades med vitt bröd. Det förefaller överdrivet, men inte är det omöjligt heller – åtminstone då man väntade kejsarinnan på besök. Kvinnfolkets linnekläder skickades till Paris för att tvättas då ingen tvätterska i Viborg vågade ta dem på sitt ansvar. Så berättas det, men sanningen kan också här vara enklare: kanske det var något klädesplagg av extrafint tyg som någon gång sändes iväg för att få en seglivad rödvinsfläck bortputsad. Historien om den underjordiska lönngången till Slottet varierar. Det finns tre versioner. Enligt en legend påträffades dörren till tunneln redan på finska tiden i Weckroothska husets källare men den kunde inte undersökas då trappan bakom den ledde in i vattnet och den föll i glömska. Enligt den andra versionen var det först ryssarna som i samband med renoveringsarbeten fann dörren men brydde sig inte om den och lät mura igen öppningen. Och enligt den tredje versionen har det aldrig funnits någon tunnel. Arkeologen Aleksandr Saksa påpekar att Weckroothska huset står på berg och att det skulle ha varit ytterst svårt att på medeltiden eller kort därefter gräva en tunnel genom berget. Var och en får tillägna sig den sanning som tilltalar bäst.

Men nu har vi kommit fram till **Gamla rådhusorget**, Tyrgils Knutssons torg och ser marsken själv stå på en hög pelare framför f.d. stadsmuseet. En lämplig väg att återvända till hotellet skulle vara längs Södra vällen bakom Högvaktens hörn. Kanske vi gör det litet senare. Men nu sticker vi oss in i ett litet mysigt kafé i Weckrooths stenlot. Här får man köpa wiborgskringlor som åtminstone till formen ser äkta ut. Det skulle också finnas möjlighet att ta sitt kaffe vid ett bord på torget utanför kaféet, men så här mitt i januari är det trevligare att sitta inne i kaféets värme.

De huvudsakligaste källorna: Petri Neuvonen: Viipurin historiallinen keskusta (SHS 1994); Viipuri, Rakennusperinnön seitsemän vuosisataa (SKS 2008); J. W. Ruuth: Viborgs stads historia (1906); J. W. Ruuth, Aimo Halila, Erkki Kuujo m.m.: Viipurin kaupungin historia I-V (1974-1982); VirtuaaliViipuri; Viborgs telefonkataloger 1919, 1929, 1939 och 1943; olika skolors historiker; flera andra viborgsböcker och -artiklar samt egna iakttagelser och slutsatser.

Silversmide och silversmeder i Viborg

Kurt Salvén

Viborgs slott grundades av den svenske marsken Torkel Knutson 1293 även om nutida forskning lite ifrågasatt att han skulle ha varit först på plats. Orsaken är den att man vid arkeologiska utgrävningar funnit ett och annat som antyder att karelarna redan tidigare skulle ha byggt en träförskansning. Efter freden i Nöteborg 1323 blev Viborg svenskt territorium. Freden i Nystad 1721 som avslutade det stora nordiska kriget gjorde att Sverige måste avstå Gamla Finland och därmed Viborg åt ryssarna. Gamla Finland införlivades med Finland först 1812. Geografiskt sett utgjorde området mer eller mindre det som freden i Paris 1947 tvingade Finland att avträda till Sovjetunionen. I väst sträckte det sig ungefär till axeln Fredrikshamn-Nyslott.

Viborg har haft två vapen, det nyare vapnet från 1800-talet avbildar slottet och ovan detta ett W. Men det äldre vapnet, hur såg det ut? Det var ett W med tre kronor ovan.

De äldsta guldsmederna

Karelska näset har alltid varit ett oroligt område och det har återspeglats i att det inte finns så mycket verkligt gamla silverföremål gjorda i Viborg. Även om man känner till att den äldsta guldsmeden i Viborg hette Peder guldsmed och var verksam där från 1467 finns det inga föremål bevarade från denna tid. Viborgs näst äldsta kända guldsmed är Anders från 1485 och efter honom en hel del andra guldsmeder. Man känner smederna till namnet men föremål från tiden är som sagt mer än sällsynta. Det är senare de kommer in i bilden. Det är först från slutet av 1500-talet, alltså slutet av renässansens tidsepok som det finns ett föremål att visa upp. Det är en sked med runt blad och kort skaft som slutar i en knopp.

På 1500-talet fanns det tio guldsmeder i Viborg men inga föremål tillverkade av dem finns bevarade. Först från mitten av 1600-talet, då vi redan börjar vara inne i barockens tidevarv, dyker ett föremål upp. Det är en kanna gjord av Henrik Klein. Det kan diskuteras huruvida han verkade i Viborg eller inte under perioden 1634–1673 eftersom han var verksam i Kexholm åren 1642–1657 fast han hade sökt burskap i Viborg och var mantalsskriven där.

Jochim Danckwart, vars verksamhetsperiod inföll 1658–1678, är definitivt en Viborgssmed. Han har gjort ett barockstop på kulfötter. Danckwart kom egentligen från Nyen, beläget i floden Nevas delta. Trots att staden var relativt liten, så så fanns där betydande guldsmeder. Namn som Danckwart, Graan, Grummolier och Peters underlydde skræet i Viborg och de hade också handelsförbindelser med staden. Johan Grummolier eller Groumelier verkade i Viborg 1682–1701. Några föremål gjorda av honom finns bevarade. Även Andres Graan verkade i staden på 1690-talet medan Claes Peters däremot flyttade till Helsingfors.

Så anfaller Peter den Store och jämnar Nyen med marken samt grundar S:t Petersburg 1703. Guldsmederna flyr hals över huvud till Viborg, Borgå och Helsingfors. De fortsätter sin verksamhet i dessa städer.

Handeln till Ryssland öppnas

Viborgs och överhuvudtaget hela Gamla Finlands (Kexholm, Sordavala) guldsmeder klarade sig efter freden i Nystad 1721 bättre än genomsnittet i resten av Finland. Orsaken var den, att handeln till Ryssland och

Sockertång i filigran, Wilhelm Porthan 1885. Kakgaffel, Herman Wist 1938. Kaviarsked, Herman Wist 1932.

Saltkar, Matts Golin 1860. Saltkar, Johan Illberg 1848.

Tesil, A. Andersson & A Suonutti 1923. Tesil, Matts Golin 1856. Sockerströare, Johan Viktor Aarne 1912.

Tesil, Johan Gustaf Ettinger 1863.

S:t Petersburg hade öppnats och erbjöd en enorm marknadspotential. Med tiden förde det med sig att ganska många finländare ville söka sin lycka i S:t Petersburg. Många av dem kom från Viborg. Efter revolutionen i Ryssland återvände en del till Finland och även till Viborg.

På 1700-talet verkade 2–3 guldsmeder samtidigt i Viborg. Skræet såg till att det inte av konkurrensskäl fanns för många guldsmeder på orten. Därför beviljade skræet inte mästartitlar och gesällerna, som hade avlagt ett godkänt mästarprov och fått sitt mästarbrev men inte tillstånd att arbeta i staden, måste söka sig annanstans för att kunna verka som mästare.

Att bli guldsmed tog minst tolv år. Först var man lärling i fem till sju år, sedan gesäll ungefär lika många år. Efter det hade man möjlighet att avlägga sitt mästarprov som skræet måste godkänna. Trots ett godkänt mästarprov var det som sagt inte alls säkert att man fick utöva sitt yrke på orten eftersom skræet bestämde och man blev kanske tvungen att pröva sin lycka på någon annan ort. Det gjorde att många mästargesäll gifte sig med en guldsmedsänka och sålunda kunde förankra sig på orten eftersom änkan hade rätt att idka sin avlidne mans verksamhet till sin död. Ung mästargesäll gift med gammal änka gav egen verkstad och utkomst på orten. Det var ett ganska finurligt arrangemang. Skräväsendet upphörde dock 1868 i Finland och efter det fick man slå sig ned var det behagade en.

Viborg var en betydande silverstad

När man närmar sig medlet av 1700-talet räknas Viborg till de stora silverstäderna i Finland. De andra är Åbo och Uleåborg. Kända smeder i Viborg under denna tid är Hen-

Serviettering, Matti Aalto & Kumpp. 1921. Serviettering, Wilhelm Porthan 1901. Serviettering, Johan Akseli Tarkiainen.

Matskedar, Veljekset Torvinen 1926.

det finska silversmidet medan Viborg ohjälpligt faller från kälken. Det ryska inflytandet börjar göra sig gällande och influerar silversmidet i negativ mening. Hädanefter avviker de viborgska smedernas verk markant från övrig finsk tillverkning och de börjar få en gammaldags rysk prägel som inte återfinns någon annanstans. Den svenska gustavianska stilen börjar även ge vika för den ryska empiren. Samtidigt blir kvaliteten klart sämre. Trots att Viborg från 1812 återförenas med Storfurstendömet Finland repar sig det viborgska silversmidet aldrig till den höga nivå det hade under barockepoken.

Under resten 1800-talet sker ingenting speciellt med silversmidet i Viborg, det fortsätter som förut och inga stora namn finns att påvisa från denna tid. Det är först runt sekelskiftet 1900 som det börjar röra på sig en aning. Viborg börjar blomstra på nytt. Kontakterna med S:t Petersburg är goda, handeln med den kejserliga hu-

dstaden är betydande och viktig för viborgarnas utkomst.

I början av 1900-talet bryter dock oroligheter ut i Ryssland och folk börjar ta sig över till Finland. Revolutionen kommer 1917 samtidigt som Finland blir självständigt och gränsen stängs. Folk flyr i allt större utsträckning över gränsen till Finland. Det gör även många finska silversmeder som verkat i S:t Petersburg. En del av dem stannar i Viborg, bl.a. tammerforsaren Johan Viktor Aarne, som arbetat hos Fabergé. Han hade varit förtutseende och öppnat en verkstad i Viborg redan före revolutionens utbrott.

Efter 1939

Under 1920- och 1930-talet blir Viborg mer och mer ett internationellt centrum med flera kända guld- och silversmeder. Så bryter vinterkriget ut 1939 och Viborgs saga är all. Följande mera kända smeder fortsätter sin verksamhet på andra orter i Finland, andra upphör med sin verksamhet:

Hugo Grün	Helsingfors
Viktor Aarne	Helsingfors
Johan Axel Tarkiainen	Helsingfors
Veljekset Torvinen	Jyväskylä
Osvald Mättö	Tavastehus, Lahtis
Herman Wist	Gamlakarleby
Boris Sarvala, f.d. Guseff	Helsingfors
A. Koistinen	
Matti Aalto & Kumpp.	
E.J. Miettinen	
Väinö Nissilä	
O. Järveläinen	Kotka
Eino Oksanen	Lahtis

och även en hel del andra...

Idag är Viborg en del av Ryssland. Att tala om någon form av silversmide där lönar sig inte. Vi får nöja oss med vad som varit. Ett gammalt finskt talesätt lyder: Aikansa kutakin sanoi pässi kun päättä leikattiin...

Stämplingen av ädelmetaller i Viborg

Silver har stämplats sedan urminnes tider för att garantera att föremålet är gjort i en ädelmetall, närmast då är det fråga om guld eller silver. Finland var en del av Sverige i flera hundra år och lydde sålunda under svensk lagstiftning. Silver skulle alltså stämplas enligt svensk lag. Den svenska kontrollstämplingen är tre kronor, "kattfoten eller trepasset" som den även kallas. Den garanterar sedan 1754 i Sverige en minimihalt på 13¼ lod ~828,1/1000. Under svenska tiden i Finland stämplade man halten på föremålet, vilket man inte gjorde i Sverige där trepasset garanterade minimihalten.

Viborgarna var dock envisa och använde aldrig trepasset i sina stämplingar under den svenska eran utan sin egen stadsstämpel, ett krönt W och haltstämpel. Det är kännetecknande för ett Viborgsföremål från svenska tiden.

Ovan gamla stadsstämplar från Viborg. Observera likheterna med det gamla stadsvapnet.

Så stämplades ännu till 1853, då halten ändrades till 13 lod (812,5/1000). Det är samma som den ryska halten på 78 zolotnik. Man stämplade såväl i lod 13 eller 13 L som i zolotnik 78 (812,5/1000) eller 84 (875/1000). Efter ett dekret från kejsaren år 1891 övergick man till promillestämpling.

Kontroll- och haltstämplingen är en av stämplingarna i stämplingraden i vilken de övriga är mästarstämpel, årsstämpel och stadsstämpel. Nedan ett exempel på en nyare stämplingrad från

1923. Notera stadsstämplingen W:s moderna utseende. Mästarstämplingen är oftast först i raden. Här är den H.W. som är Herman Wist från Nykyrka socken men som även stämplade i Viborg.

Stämplingrad från 1923.

När ryssarna tog över 1809 fick ju Finland behålla sin svenska lagstiftning. Från 1809 ändrades stämplingen så att storfurstendömet krona ersatte det svenska trepasset. Efter att Gamla Finland 1812 införlivats med storfurstendömet började också de viborgska smederna i sin stämplingrad använda storfurstendömet Finlands kontrollstämpling, en krona oftast i hjärtformad sköld. Märk, att det finns en massa olika variationer av denna stämpling. Ovan några exempel. Den sista i raden är den nyaste stämplingen, som används än idag.

Det bör nämnas att guld naturligtvis också stämplades. Den enda skillnaden är haltstämplingens utseende. Den vanligaste guldhalt var 18 karat (18K) alltså 750/1000. Föremål i guld är dock ganska sällsynta.

Staden Viborg är inte längre finskt territorium och det har lett till att det inte mera framställs finska guld- eller silverföremål i Viborg. Men det har också medfört att välgjorda guld- och silverföremål har blivit eftertraktade samlarobjekt; ett trevligt och bra sätt att bevara minnet av Finlands i tiden näst största och kanske mest internationella stad.

Alexander Amatus Thesleff hyllades i Viborg

Emer Silius

Det var en spalje av flottister, en hedersvakt av kosacker, kransar och blombuketter, tal och saluter då generalen av infanteriet Alexander Amatus Thesleff fick sin renoverade gravvård invigd och välsignad på Lepola begravningsplats i Viborg.

Rysslands TV och andra medier var på plats, och som hedersgäster från Finland deltog över 20 personer som representerade släkten Thesleff i åldrar mellan 7 och 89 år.

Hjälte för dagens viborgare

Ryssland har mycket synligt firat 200-årsminnet av kriget mot Napoleon, som den franske kejsaren bittert förlorade trots segrar bl.a. i Borodino. Dagens viborgare har funnit sin egen hjälte i generalen Alexander Amatus Thesleff vars förfäder hade bott i staden sedan 1500-talet och som själv ägde nästan ett helt kvarter vid Salutorget och bl.a. Juustila och Vendelågårdar i Viborgs omgivning.

Alexander Amatus Thesleff föddes den 15 november 1778 som son till titullärrådet Peter Wilhelm Thesleff och Amalia Christina f. Lado. Han hade tre bröder av vilka två också valde den militära banan. Peter Georg Thesleff avancerade i samma takt som sin bror och blev generalmajor; Christian Wilhelm Thesleff dog som premiärlöjtnant vid endast 22 års ålder.

Redan som 14-åring inträdde Alexander Amatus Thesleff i rysk militärtjänst som korpral vid Neva infanteriregemente. Fyra år senare var han officer. Han sändes år 1805 på en rekognoscerings- och kartläggningsfärd till Mongoliet och Kina. Därefter deltog han i kriget mot Frankrike och även i det finska fälttåget 1808-1809 under generalerna Tutschkoffs, Kulneffs och Demidoffs befäl. Han krige alltså mot Fänrik Stål och Runebergs andra hjältar. År 1811 utnämndes han till överkvartermästare för trupperna förlagda i Finland. Under åren 1812-1814 deltog Thesleff i kriget mot Napoleon och befordrades till generalmajor. Efter fredsslutet blev han stabchef för första armékåren och fick senare kommandot över den 21 infanteridivisionen som var förlagd i Finland. Till generallöjtnant befordrades han år 1826 och till general av infanteriet år 1841.

Alexander Amatus Thesleff innehade också många andra viktiga poster i samhället. Han var t.f. generalguvernör i Finland, senatens ordförande, ordförande för Saima kanals byggnadskommitté, vicekansler för Helsingfors universitet och hedersledamot av Finska Vetenskapsso-cieteten. En av sin tids giganter! Kejsaren Alexander I adlade honom år 1812 och tio år senare introducerades han på Riddarhuset i Helsingfors. Han dog i sitt ärva barndomshem vid Gråmunkegatan i Viborg den 15 november 1847, på sin 69-årsdag.

Generalen Thesleffs begravning ägde utan tvivel rum under militära hedersbetygelser. På gravens restes ett minnesmärke som dock under årens lopp, i synnerhet under tiden efter det senaste kriget, hade vittrat sönder. Då 200-årsminnet av "det fosterländska kriget" närmade sig, väcktes tanken i Viborg att Alexander Amatus Thesleffs minne borde hedras på ett behörigt sätt.

Skolelever i Viborg engagerade

Det var viborgska skolelever som här spelade en aktiv roll. Gymnasiet nr 11, beläget i huset av den forna nya finska samskolan i Viborg, är en specialskola med tyngdpunkt på engelska språket. Viborgs-centrets Alla Matvienko, vars dotter tidigare hade varit elev i skolan, träffade rektor Alla Lugovtsova och de kom överens om att skolans åttonde klass under ledning av klassföreståndaren Natalia Jerjomina skulle ta general Thesleff som sitt forskningsobjekt. Eleverna blev genast tända på ämnet och tillverkade en liten bok som med ord och bild beskriver Alexander Amatus Thesleffs liv och hans insats i kriget mot Napoleon. På damernas förslag bekostade Viborgs stad reparationen av generalens gravvård i Lepola; arbetet planerades av arkitekt Alexandr Schver. Skoleleverna deltog i arbetet genom att städa och ordna upp gravkullen.

Invigningen av den nya gravvården skedde lördagen den 8 september 2012 i närvaro av en stor skara viborgare. Festligheterna ägde rum på en öppen plats utanför porten till gravgården. Då de finska representanterna för familjen Thesleff steg ut ur sin buss fick de mottaga publikens spontana applåder. Efter korta tal av biträdande chefen för Viborgsregionen, Svetlana Nerushai, rektor Alla Lugovtsova och släktens representant, pensionerade flygkaptenen Jarl Thesleff flyttade man sig genom flottistspaljen till gravkullen där nedläggningen av blomsterhyllningar ägde rum vid foten av monumentet medan två kosacker stod i hedersvakt.

Festprogrammet för de finska gästerna tog inte slut på gravgården. På konstmuseet fick man virtuellt bekanta sig med Napoleonkriget och general Thesleffs prestationer i kriget. Biträdande regionchefen Svetlana Nerushai och direktören för konstmuseet, Aleksandr Kostenko, höll båda ett kort anförande, varefter fil.mag. Thomas Thesleff höll ett föredrag om släkten Thesleff i Viborg. Gästerna fick som gåva en kopia av Alexander Amatus Thesleffs porträtt som förvaras på Eremitaget i S:t Petersburg. Därefter följde en konsert med klassisk musik i Petri-Paulikyrkan och en festmiddag på restaurang Nord-West i det gamla apotekshuset som på 1800-talet hade tillhört titullärrådet Andreas Thesleff.

En speciell upplevelse var besöket på gymnasiet nr 11 på söndagsmorgonen. En lång rad lärare och elever mötte gästerna utanför skolbyggnaden. Två långbenta trumslagande flickor erbjöd fröjd för ögat och örat. I klassrummet presenterade rektorn, klassföreståndaren och arkitekten samt några elever det arbete som hade gjorts för att hylla general Thesleffs minne och som ännu skulle fortsättas. Eleverna ställde också frågor till gästerna, och det gjorde de gärna på engelska som inte ens i dagens globaliserade Ryssland är helt vanligt. Skolan fick som gåva av släkten en kopia av general Thesleffs porträtt som hade hängt på väggen i Juustila men i sista stund blivit räddat efter vinterkriget.

En rundvandring i skolan visade att byggnaden som planerats av arkitekterna Fraser och Schulman år 1911 var i utmärkt skick. Klassrummen var välstädade och allting syntes vara i god ordning. En flygelbyggnad hade kommit till för att skolan kunde inrymma alla sina över 600 elever, hälften mer än på den finska tiden.

Thesleffska herrgårdar

I dagens Viborg finns det ännu många

Rektor Alla Lugovtsova emottager av Jarl Thesleff en kopia av general A. A. Thesleffs porträtt.

Jarl och Kaj Thesleff lägger ned släktens krans.

Släktens representanter i gruppfoto med uniformsklädda värdar.

Rester av terrassmuren påminner om Juustilas storhetstid.

byggnader som har tillhört släkten Thesleff. Trots det täta programmet hann resenärerna flyktigt bekanta sig med dem. Före avresan företogs en utfärd till Alexis Amatus Thesleffs kära Juustila, en herrgård med anor från 1500-talet vid Saima kanal. Man visste att karaktärsbyggnaden hade förstörts i kriget, men det var en överraskning att det i stället uppförts ett mindre bostadshus och att marken schaktats så att inte ens stenfoten av det gamla Juustila kunde urskiljas. Med hjälp av en stor ek och en ännu existerande stenbrygga kunde man dock fastställa karaktärsbyggnadens forna läge.

Släkten Thesleff har många grenar som uppkallats enligt de herrgårdar i Viborgstrakten som familjerna har bott i: Hanhijoki-, Juustila-, Kavantholms-, Lavola-, Liimatta-, Maaskola- och Pälttärigenarna. Dessutom flyttade en gren till Murole i Ruovesi och fick sin benämning därefter. Till Murolegrenen hörde den kända konstnärinnan Ellen Thesleff.

Trumslagande flickor utanför skolbyggnaden.

Handelsgillet i Wiborg fyllde 125 år

Emer Silius

Det är ingen skam att fylla år, i synnerhet om man gör det med värdighet. Handelsgillet i Wiborg firade uppnådda ett-och-ett-kvartssekel i två repriser, först med jubileumsmöte och -middag på Svenska Klubben i distingerat herrsällskap och sedan med en supé med dans på själva Runda Tornet i Viborg, naturligtvis i damernas charmanta närvaro.

Jubileumsmötet ägde rum den 3 mars 2012. Femtiofyra gillebröder och nio inbjudna gäster var närvarande. Efter att ha inmundigat den traditionella franska fågeln och lyssnat till sydamerikansk gitarrmusik blev festpubliken välkommen av gilletts ordförande Lars-Einar Floman. Ordföranden konstaterade, att gilletts självklara ändamål är att slå vakt om den forna hemstadens kulturella och historiska värden. Medlemskåren består inte enbart av forna wiborgare och deras ättlingar, utan dessutom av många yngre gillebröder som rekryterats från Östra Finlands nation. Även för de yngre generationerna som inte själva har upplevt Wiborg är den gamla handelsstaden någonting att ta lärdom av.

Gilletts räkenskaper, budget och personval klubbades igenom i rask takt. Efter mötesändena följde pianomusik av Jonas Kukkonen, som bl.a. spelade en etyd av Alexander Scriabin komponerad gilletts grundläggningsår 1887. Festföredraget av författaren, gillesbröder Carl Fredrik Sandelin handlade om gilletts grundläggare Seth Sohlberg, under sin tid en känd affärsman och donator i Wiborg. Föredraget är publicerat på sidan 16 i tidningen. Efter föredraget framförde Anton Kukkonen på cello ackompanjerad av Jonas Kukkonen två kompositioner av Jean Sibelius.

Sedan var det dags för jubileumsmiddagen som inte heller den saknade kvalitet. Gillets trubadur Jarl-Olof Floman satte i gång bordsvisorna i rask takt och senare uppträdde sängensemblen River Boys.

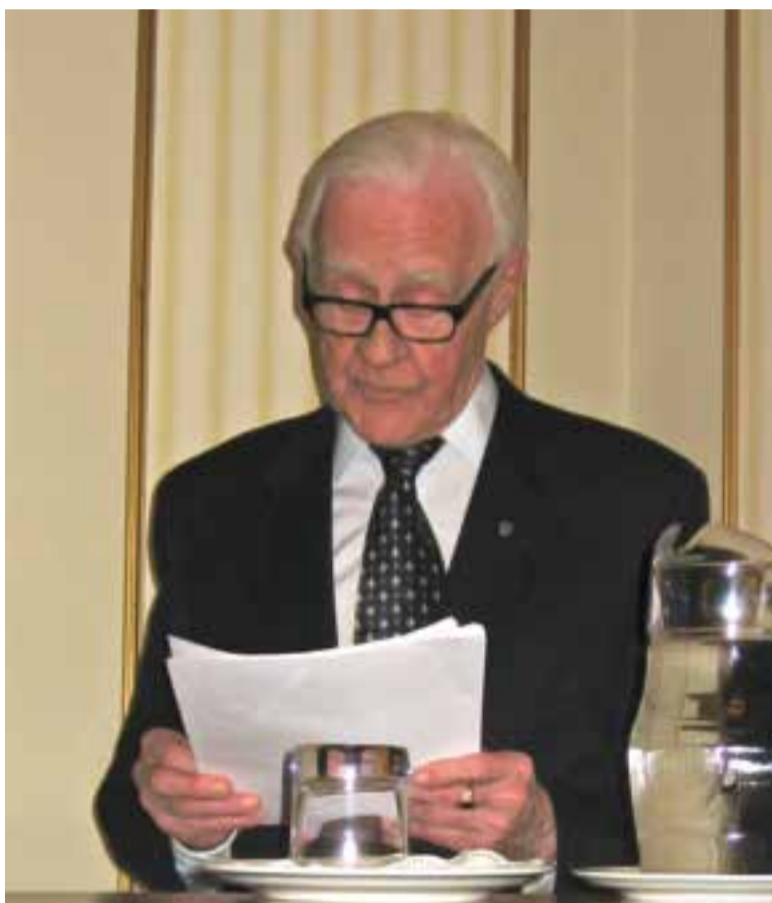
Gillet hade undanbett sig gåvor och för att spara tid ingick endast tre officiella hälsningar i programmet. Mikko Mikkola framförde Pamaus och Viborgs-centrets hälsning varvid från Pamaus sida överräcktes boken "Viipuri – haavoittunut kaudonnotar". Svenska Klubbens ordförande Magnus Ståhlberg framförde Svenska Klubbens, Handelsgillets i Helsingfors och Aktias hälsning och begåvade gillet med en karaff fylld med Svenska Klubbens utmärkta snapsblandning "Jansson". Östra Finlands Nations hälsning framfördes av Rasmus Olander.

Till Viborg i majsol

I slutet av maj, då vårvintern hade förvandlats till en grönskande vår, verkställdes andra fasen av jubileumsfirandet, gilletts resa till sin födelsestad Viborg. Färden gick bekvämt med det snabba Allegrotåget och nu var också damerna med. Inkvarteringen skedde i stadens bästa hotell Victoria. Resans höjdpunkt var naturligtvis supén med dans på det anrika Runda Tornet där stämningen igen var hög i en äkta wiborgsk anda. Därtill hade resenärerna tid att bekanta sig med staden både med buss och till fots. Havisvallar, där ungdomen på den gamla goda tiden tyckte om att flaneera och av allt att döma gör det igen i dag, besöktes med buss. Under rundvandringen i gamla staden (Fästningen) såg man bl.a. det som fanns kvar av bergsrådet Seth Sohlbergs affärs- och den kopia, som på 1990-talet byggdes på platsen av Handelsgillets klubbhus vid Karjaportsgatan. Dess-

Gilletts ordförande Lars-Einar Floman hälsar välkommen.

Festföredraget hölls av Carl Fredrik Sandelin.

Honnörsbordet där ordföranden för Svenska Klubben, Magnus Ståhlberg, framför klubbens gratulationer.

utom råkade gruppen träffa arkeologen Aleksandr Saks som leder de arkeologiska utgrävningarna i Viborg.

Resans konstnärliga utbyte bestod av besöket på det renoverade konstmuseet som nu i egenskap av en filial av Eremitaget hade ställt ut fransk konst från 1600- och 1700-talen. Därtill fick resenärerna uppleva en li-

ten konsert i Petri-Paulikyrkan, där Viborgs akademiska kör framförde flera sånger, bl.a. en ny lokal schlager "Vyborgskij vals". Gillesbröder Lennart Gräsbeck stod upp och berättade om sin farfar Sune Fredrik Gräsbeck som varit den år 1906 bildade svenska stadsförsamlingens första kyrkoherde. En kollekt till förmån för kyr-

I Monrepos med Julia Moshnik och Mihail Jefimov.

Avskedslunchen på Russkij Dvor.

Jarl-Olof Floman ledde snapsvisorna.

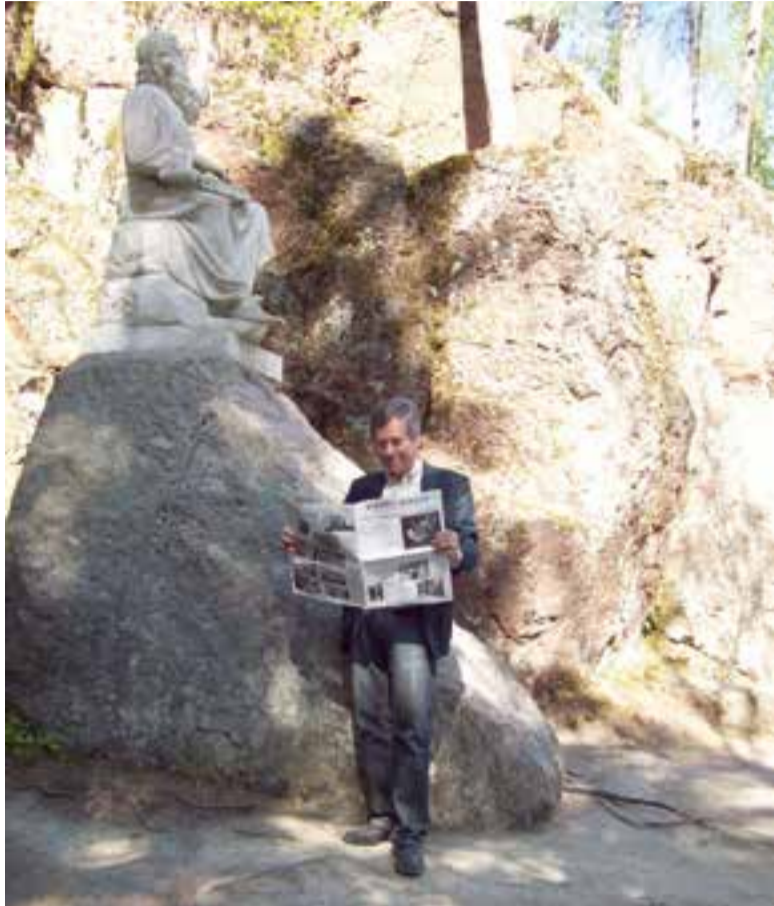
kan uppbars.

Flera timmar tillägnades Monrepos, där man först intog förfriskningar tillsammans med chefen för forskningsavdelningen för Monrepos, Julia Moshnik, och vicechefen för parkmuseet i Monrepos, Mihail Jefimov. De redogjorde för Monrepos nuläge och dess framtidsplaner. Därefter ledde gillesbrodern Rainer Knapas resenärerna på en vandring genom den vårgroenkande parken ända till Väinämöinenstatyn, den tredje i ordningen genom tiderna, och berätt-

tade samtidigt om olika skeden i den berömda herrgårdens historia. Efter Monrepos besöktes ännu gravgården i Sorvali, där familjen Hackmans istandsatta grav med ett nytt minnesmärke presenterades av gillesbrodern Carl Fredrik Sandelin.

Wiborg var förr i världen känt för sina kulinariska njutningar. Även i dagens Vyborg finns det många goda restauranger. Resesällskapet åtnjöt sin avskedslunch på krukällarkrogen Russkij Dvor i borte ändan av Slottsbron. Fotografierna på väggen bekräftade, att även president Medvedev hade gillat trakteringen på stället.

WN bevakar Väinämöinen's metamorfoser

Väinämöinen har återuppstått i Monrepos park. Framför den nya statyn av Konstantin Bobkov som avtäcktes 2007 står Handelsgillet's vice ordförande Mikael Westerback och bladdrar i 1990-års nummer av Wiborgs Nyheter. Där skrev han i en artikel om ett besök på Monrepos år 1989 bl.a.: "--- Vi närmar oss den stora sten som var fundament för Väinämöinenstayerna. Blott tappen överst på stenen finns kvar". I artikeln ingick en bild av skribentens son Patrik Westerback sittande på stenen

med handen uppsträckt som Väinämöinen i tiden.

Den första Väinämöinenstatyn i parken gjordes i gips av dansken Gotthelf Borup år 1831. Fyrtio år senare förstördes den en natt av illgärningsmän. Wiborgarna samlade ihop pengar och en ny staty beställdes av bildhuggaren Johannes Takanen, denna gång i zink. Hans skulptur "Väinämöisen laulu" restes på samma plats år 1873. Den försvann eller förstördes efter vinterkriget 1941.

Viborgs vals ljuder

Viborgs akademiska kör sjunger i Petri-Paulikyrkan. Ljudmila Kuzina leder, Raisa Judina sjunger i första raden, tredje damen räknat från dirigenten.

Viborgs akademiska kör har upp-tagit i sitt program en lovsång till Viborg med namnet "Vyborgskij vals", Viborgs vals. Valsen är komponerad av körledaren Ljudmila Kuzina och texten är författad av Raisa Judina som själv sjunger i kören. Sångens ord skildrar Viborg på ett lyriskt och sentimentalt sätt och visar tydligt att den nulevande generationen i Viborg älskar och uppskattar sin hemstad.

Wiborgs Nyheter fick noterna till valsens och fick lov att publicera sången för sina läsare. Den svenska texten är skriven av Maria Salenius på basen av Galina Pronins finska översättning från ryskan.

Viborgs vals

(svensk text: Maria Salenius)

1. Vågorna slår mot graniten, över allt stillheten rår. Här invid gränsen du vakar, vakt över stillheten står.
Människosläkten har vandrat, skyddat ditt gråa slott. Du genom stormar dig tagit, du genom eldhavet gått.
2. Östersjöns underverk sköna vaggas i ljusningens famn. Aftonen rodnar vid viken, natten är vit i din hamn.
Måsen styr upp över vattnet, kallad av fyrens ljus. Vi stannar kvar i ditt hjärta, genom århundradens brus.
3. Staden från tidernas gryning, gammal och ung på ett tag. Här möts i fester och vardag trevliga människors lag.
Vågorna blänka och gunga; vi minns vår stad så rar. Låt oss den hylla och sjunga, Viborgs vals ljuder klar!

Varje student, doktor och herreman går i en hatt från Wahlman

grundad i Wiborg 1901

Museoala Sofiagatan 5

Otsakorpi's gravmonument avtäcktes i Sorvali

Emer Silius

På Sorvali begravningsplats i Viborg upplevdes en högtidsstund den 8 augusti 2012, då den reparerade och återinstallerade minnesstoden på Otsakorpi's släktgrav avtäcktes.

Minnesstoden är skulpterad av Johannes Haapasalo och föreställer en knäböjande damfigur. Den fanns på sin plats ännu år 1969 men försvann därefter. Av graven återstod endast några kantstenar. Statyn påträffades senare på Havis vallar bruten i två delar och utan huvud och fördes till Viborgs Slott till förvar.

Stiftelsen William ja Ester Otsakorven säätiö gav år 2011 Viborgscentret i uppdrag att istandsätta släktgrav. Viborgscentret och ANO Tsentr Viborg kontaktade lämpliga ryska företag, emottog offerter och ingick avtal samt koordinerade och övervakade arbetet. Minnesstoden restaurerades av firman OOO Nasledije från S:t Petersburg. Ett nytt huvud för statyn skapades av skulptören Tatjana Nekrasova. William ja Ester Otsakorven säätiö stod för alla kostnader.

Vid avtäckningssceremonin talade chefen för Viborgs region Aleksander Buinov, prosten Leena Repo och stiftelsens delegationsmedlem med.dr. Jaakko Seiro som även representerade släkten. Närvarande var även biträdande regionschef Svetlana Nerushai samt stiftelsens styrelseordförande

Den reparerade och återinstallerade minnesstoden på Otsakorpi's släktgrav.

Risto Kiljunen och verksamhetsledare Mari Kurkan. Bland publiken synes representanter för Viborgs museer och bibliotek samt gäster från Finland, bl.a. den finska talkogruppen som hela veckan hade arbetat på Sorvali gravgård. Den lokala pressen och TV noterade händelsen i stor omfattning.

William Otsakorpi, f.d. Lindell, (1870-1927) var en känd affärs- och industriman samt godsägare och

fransk konsul i Viborg. Hans maka Ester, född Björndahl (1877-1938) var filantrop och pacifist. Efter William Otsakorpi's död grundades William ja Ester Otsakorven säätiö vars ändamål skulle vara att understöda småbrukare och småindustriidkare i Karelen samt att stöda karelska män och kvinnor i deras strävanden att skaffa sig yrkesutbildning. Stiftelsen utövar denna verksamhet genom att bevilja stipendier och förmånliga lån.

BIOHIT HealthCare

Innovating for Health

RTL-TRAFO

RTL:s dotter Zao Trafo med 200 damer lindar dagligen sedan 19 år i Havisviken i Viborg.

Vill du veta mera? Ring Vova Ilivitsky i Helsingfors, telefon +358 40 900 2172

Ett fägnande dödsfall 1855:

Något om wiborgaren Alexander Wulffert

Rainer Knapas

Kända personers död ger vanligen anledning till hyllande nekrologer och minnesord. Ett rätt oslagbart eftermäle av motsatt slag levererades av vicebibliotekarien vid Universitetsbiblioteket, Sven Gabriel Elmgren i hans dagbok den 17 december 1855:

Många dödsfall hafva dessa tider inträffat, flere sorgliga, men också ett som väckt allmän glädje, nemligen postdirektören Wulfferts. Han åt troligen ihjäl sig, ty han var storätare och dog omedelbart efter det han kom hem från en middagsbjudning hos am. Nordmann. Sittande vid skrifbordet föll han ned död, knall och fall. Han var af en ytterst nedrig karaktär, religiös skrymtare och gudfruktig af idel beräkning, slipad spion och lögnare inför de maktbärande, föräddiska mot fädernesland och bekanta, men skicklig i sitt nedriga värf. Också hafva få menniskor varit så allmänt hatade och de- testerade som Alexander Wulffert, och någon vän hade han säkerligen icke. Det fägnande dödsfallet skedde söndagen den 9 om aftonen och var i allas mun redan förmiddagen den 10. Hans fru var stadd på en utrikes resa.

Helsingfors Tidningar skrev något mera respektfullt:

I söndags d. 9. Dec. kl. ½ 7 e.m. bortkallades af en hastig död postdirektören, verkliga statsrådet, riddaren af K. S:t Anne ordens andra, S:t Stanislai andra och S:t Wladimirs ordens fjerde klass samt kommandören af kgl. svenska Wasa orden Alexander Wulffert 65 år gammal. Statsrådet Wulffert led af en organisk hjertsjukdom, som nästan ögonblickligen slutade hans lif, medan han satt vid sitt skrifbord, sedan han kort förut vid till utseendet god helsa spiset middag hos en af sina anförwandter här i staden. Han efterlemnar en maka, född v. Schantz och nu på utrikes resor, samt två söner och en dotter.

Alexander Wulffert hade varit postdirektör i Finland från år 1833 till sin död 1855 och under denna tid hade han grundlagt sitt rykte som spion på allt och alla som passerade General-Postkontoret. Kejsaren hade utnämnt honom som efterträdare till den likaledes som spion och rapportör kände Gustaf Wilhelm Ladau, f.d. Anjalaman och allmänt kallad "den store ohängde".

En wiborgares väg

Alexander Wulfferts släkthistoria är högst wiborgsk, hans far var köpman och rådmannen Gustaf Fredrik Wulffert och modern Sara var född Weckrooth, från det kända handelshuset. Sonen Alexander var född 19.6.1790 och före ämbetet som postdirektör uppvisade han en typisk wiborgsk levnadsbana: gymnasist i hemstaden, student i Dorpat 1807–1808, skollärare i Villmanstrand 1809 och i Viborg 1811, från 1813 anställd "för särskilda uppdrag" hos generalguvernören Fabian Steinheil, som residerade på Saarela utanför Viborg. Därefter följde juridiska studier i Åbo 1816–1820, utan avlagd examen. Sedan

uppges Wulffert ha tjänstgjort som notarie med kollegiesekreterares rang vid lutherska domkapitlet i S:t Petersburg 1823; enligt andra källor var han också notarie vid Justizkollegium für Est- und Livland. Därefter kom de "särskilda uppdragen" igen en gång, nu vid finska statssekretariatet 1823–1825, titullärråds titel 1824 och kollegieassessors rang 1826.

I S:t Petersburg verkade Wulffert – i rysk version Aleksandr Jevstafjevij Wulffert – också som litteratör, översättare och diktare. Han översatte rysk och svensk litteratur till svenska respektive ryska och belönades av kejsarinnan Elisabet för detta med ett guldur. Under åren 1826–1833 var han enligt uppdrag av ryska Vetenskapsakademien redaktör för dess högtrenommerade tidning, St. Petersburger Zeitung. Från denna befattning ledde ämbetsbanan till Helsingfors. I S:t Petersburg umgicks Wulffert också med en annan wiborgare, storfurst Konstantin Pavlovitj's bibliotekarie Nikolaj Schmidt. Dessa två förmedlade via finska statssekretariatet donationen av storfurstens stora bibliotek till Helsingfors universitetsbibliotek 1832.

Lättsinne och goda anlag

Wulfferts litterära begåvning avtecknade sig redan i Guvernementsgymnasiet i Viborg, där han skrevs in som nummer 1 i matrikeln år 1805. Han hade tidigare gått i stadens Hauptschule och vid terminsexamina fick han som 15–16-åring sina första belöningar för flit och framsteg: Matthiasons Lyrische Anthologie i två band och Heyms stora tysk-ryska och rysk-tyska lexikon. Som avgångspremie 1807 fick han Bouterweks kända Geschichte der schönen Künste und Wissenschaften i hela sex band. Han tog ut vittnesbörd för att studera filosofiska vetenskaper vid universitetet i Dorpat, som då var den högsta läroanstalten för ynglingar från ryska Finland. Omdömet om hans karaktär i gymnasieatrikeln från Viborg är blandat:

Grosse Fähigkeit und leichte Auffassungskraft; nur nicht beharrliche Anstrengung genug. Neigung zum Leichtsinne und satirischen Witz; übrigen ein empfehlungswerther guter Charakter.

("Stora anlag och lätt uppfattningsförmåga, dock inte tillräckligt uthållig i sina ansträngningar. Bøjelse för lättsinne och satiriska uttryck, i övrigt en god karaktär, värd att rekommendera.")

Ett satiriskt småleende präglar också det enda officiella porträtt av Wulffert som finns bevarat, från tiden som postdirektör.

Litteratör och översättare

Som litteratör var Wulffert ett av Pusjkin-epokens mindre namn. Hans bästa språk var tyska och därför har han blivit förvisad till litteraturhistoriens marginaler i Ryssland och i Finland. Dagens möjligheter att söka material över nätet ger emellertid en stor och detaljerad utdelning av Wulfferts litterära produktion. Han var den första som översatte något av Pusjkins större arbeten till tyska. "Fängen i Kaukasus" utkom under titeln *Der Berggefange* i S:t Petersburg redan 1823, "Fontänen i Bachtjisaraj" utkom på tyska som *Die Trauerquell* 1826.

Universitetet i Potsdam och dess Institut für Slavistik tillhandahåller på nätet det utförligaste sammandraget av Wulfferts litterära produktion,

ett resultat av ett forskningsprojekt om tyskspråkiga författare i S:t Petersburg. Här framgår att Wulffert bland annat har skrivit festkantaten till St. Petri-Kirches 100-årsjubileum 1828, behandlat det polska upproret i många sammanhang och publicerat sig ofta i *St. Petersburgische Zeitung* och i *St. Petersburgische Zeitschrift*. Hans första tillfällesdikt är från 1807 och är tillägnad hans lärare: "Dem Herrn Doctor August Wilhelm Tappe und Fräulein Henriette von Dannenberg in Wiborg bei ihrer Vermählung", också den tryckt i S:t Petersburg.

I "Digitale Textsammlung älterer Literatur Estlands", som finns på nätet och produceras av universitetsbiblioteket i Dorpat, känner man mycket väl till Alexander Wulffert som diktare med ytterligare alster. Han utgav bland annat tillsammans med Otto von Huhn 1822 i Riga en samling *Gedichte. Herausgegeben zum Besten des Jakobstädtischen Frauenvereins*, på 224 sidor. Wulfferts dikter har romantiska rubriker som "Aphorismen des Frühlings und der Liebe", "Begeisterung", "Das Glück", "Der Traum", "Die Thränen" och så vidare – av allt att döma i den något gråtillda genren, lämpliga för en fruntimmersförening.

Rysk-finländska förbindelser

Åbo Underrättelser, som under 1820-talet hade många återkommande inslag, översättningar och översikter av rysk aktuell litteratur, noterade den 17.1.1824 Wulfferts översättning av "Fängen i Kaukasus" i en osignerad anmälan, som fyllde nästan hela det fyrsidiga numret. Översättningen innehöll 32 sidor och var tryckt i ryska inrikesministeriets tryckeri. Wulffert hade försett häftet med en dedikation till "tvenne Öfversättarens vänner, ett litet förord, 5 sidor *Vorerläuterungen* och en musikbilaga".

I *Åbo Underrättelser*s anmälan harangeras både Pusjkin och Wulffert inledningsvis:

Denna lilla skrift förtjenar, ehuru icke utkommen i Finland, med all rätt att i en Finsk Tidning anmälas, dels derföre att den meddelar dem som ej äro Ryska Språket mäktige, men kunna inträffa sig för dess litteratur, närmare bekantskap med en af Rysslands nu levande utmärktare Skaldar, dels och isynnerhet derföre att Öfversättaren är en i St. Petersburg vistande Landsman, hos hvilken vi förut stå i mycken förbindelse, nemligen Hr Guvernements-Secretären Alexander Wulffert. Det är honom vi hafve att tacka, icke blott för den Svenska öfversättningen af Fanny Tarnows intressanta Bref om St. Petersburg, äfvensom för några smärre skrifter, dem han under sin vistelse hos oss utgifvit; utan ock för det han, efter sin flyttning till Rysslands hufvudstad, genom mången läs-värd uppsats, införd i derstädes utkommande Tidskrifter, verkamt bidragit till utspridande af sanna och pålitliga underrättelser om vårt land, våra litterära och borgerliga förhållanden, samt till bekämpande af mer än en, dessa ämnen rörande, för oss ofördelaglig fördom.

Anmälan noterar också Pusjkins "Ruslan och Ludmila" från år 1820, som fäste "Ryska Litteraturens vänners uppmärksamhet och förhoppningar wid hans med owanlig ri-

Generalpostdirektören och litteratören Alexander Wulffert. Porträtt från f.d. Post- och televerkets samlingar, av okänd konstnär. Foto: Postmuseet.

kedom uppblomstrande poetiska anlag". Wulfferts alster på svenska utgavs av boktryckaren och förläggaren J.C. Frenckell & Son i Åbo. Fanny Tarnows *Bref öfver St. Petersburg* var den första reseskildringen från den nya rikshuvudstaden som trycktes i Finland efter 1809. Boken på 218 sidor, med utförliga anmärkningar rörande olika sevärigheter och en liten karta utkom 1820, originalet på tyska var från föregående år. Fanny Tarnow (1779–1862) hörde till samtidens välkända kvinnoöfversättare och hade 1816–1818 själv bott i S:t Petersburg. Hon skrev romaner och berättelser som översattes till många språk och omsider utkom som *Gesammelte Schriften* i tolv band 1830.

Alexander Wulffert hade i detta skede av sitt liv en viss roll som förmedlare och översättare mellan ryskt, svenskt och tyskt, både litterärt och kulturellt, något som han som ur-wiborgare var infödd till. De skiftande omdömena om honom under olika skeden av hans liv är en talande exposé över hur det som var dygder före 1809 och ännu på 1820-talet var helt bortglömt och rentav föraktat på 1850-talet – detta sagt utan att här ta ställning till om han verkligen var "sli-pad spion", "lögnare" eller "förrädisk".

Det ostfinska och det västfinska

Wulffert var en gränsöverskridande man – språkligt, kulturellt och geografiskt – med tyska, svenska och ryska som likvärdiga arbetsspråk. Han hamnade följaktligen i klorna på de enögda västfinska fennomaner, som bibliotekarien Sven Gabriel Elmgren företrädde. Elmgren var mantelbärande för sin lärofader Snellman i många sammanhang. De nationellt nyvaknade var redan vid Wulfferts död så inriktade på sina egna finsk-svenska tillspetsningar, att en patriot av äldre ostfinskt slag, med perspektiv från ungdomens Viborg före 1809 och Pusjkins S:t Petersburg bara bemöttes med förakt.

Det kulturella arvegodset hos de ostfinska ståndspersonerna under 1800-talet var – liksom hos Alexander Wulffert – knutet till den språk-

liga och geografiska gemenskap som tyskan tillsammans med svenskan och ryskan, och även finskan, gratis stod för, för den som gått i skola i Viborg och därefter rört sig i S:t Petersburg, Ryssland, Östersjöprovinserna och "Nya Finland". Den amiral Nordmann som Elmgren uppger som värd för Wulfferts sista middag är ett annat exempel på geografisk mobilitet till havs och till lands. Han hette Fredrik Nikolai Nordmann och hade befordrats till konteramiral 7.2.1855; amiralen var sedan 1839 gift med Wulfferts dotter Nathalia. Också brodern Boris Nordmann blev konteramiral 1856. De två amiralsbröderna var födda på fästningsön Kotka i Kymmenen socken, där deras far var kommandant. En tredje broder, Alexander Nordmann, var redan under sin studietid rysk translator vid länsstyrelsen i Åbo, senare blev han zoolog, professor vid Richelieu-lyceet i Odessa och slutligen framstående professor i zoologi och botanik i Helsingfors 1849.

Om Wulffert:

S.G. Elmgrenin muistiinpanot, julk. Aarno Maliniemi. Suomen historian lähteitä II, julkaisut Suomen Historiallinen Seura, Helsinki 1939, s. 193.

Notis i *Helsingfors Tidningar* 12.12.1855. Jukka-Pekka Pietiäinen, *Suomen postin historia I*, Posti- ja telelaitos, Helsinki 1988, s. 270–272.

Helsingfors universitets studentmatrikel, <http://matrikkel.helsinki.fi>.

Harald Hornborg & Ingegerd Lundén Cronström, *Viborgs gymnasium 1805–1842. Biografisk matrikel*. SLS 388 (1961).

Wulffert som Pusjkin-översättare behandlas bl.a. av Nils Åke Nilsson, "The First Swedish Translation of Puskin and its European Background", *Scando-Slavica*, t. 34 (1988).

Webbadresser:

www.slavistik.uni-potsdam.de/petersburg/wulffert.html ; www.utlib.ee/ekollekt/eeva, sökord "Wulffert".

Handelsgillet i Wiborg och Seth Sohlberg

Carl Fredrik Sandelin

Viborg upplevde en betydande utveckling under 1800-talets andra hälft. År 1859 fick staden tillstånd att riva sina murar och expandera. Områdena utanför Gamla staden, Die Festung, inkorporerades. Vid Krimkrigets slut uppgick befolkningen till drygt 5 000 personer, men innan seklet var slut var siffran drygt 30 000 och den fortsatte att växa. Den stora expansionen, särskilt från 1880-talets början, drog till sig affärsmän, industrimän, butiksiddkare, tjänstemän och arbetare. Även kulturlivet i staden var aktivt.

Mot bakgrunden av detta är det motiverat att säga "rätt man till rätt stad" och då tänker jag på året 1883 när Seth Sohlberg anlände till Viborg. Han var då 27 år gammal och hans gärning i staden kom att omspänna 35 år.

Den nye viborgaren var född i Åbo den 2 januari 1856 som son till den respekterade skolmannen, lektorn vid Åbo Gymnasium, sedermera kyrkoherden i Pojo, prosten Herman Sohlberg (1813–1881) och dennes maka Maria Rosina, född Richter (1822–1911), även hon åbobo. En avslutad skolgång och universitetsstudier föreföll vara ett naturligt val för den unge Seth, men redan efter några år i skola i Ekenäs och Åbo kände han en växande dragning till det merkantila livet. År 1871, som 15-åring, började han arbeta hos den välkända järnvarufirman J. Österbladh & Co i Åbo. Efter tio års tjänst där flyttade han 1881 till Helsingfors och inträdde i firman Parviainen & Co:s tjänst.

Seth Sohlberg i Viborg

Sohlbergs läggning för affärlivet var uppenbar och han gjorde ett gott intryck på sina arbetsgivare. Efter endast två år i huvudstaden utsågs han 1883 till föreståndare för firmans filial i Viborg. Redan följande år, alltså 1884, inköpte han filialen som han sedan drev under firmanamnet Seth Sohlberg. Varusortimentet omfattade i början endast järnvaror och färger, men mycket snart inledde Sohlberg även industriell verksamhet. År 1885 grundade han en galvaniseringsfabrik och en plåtslagerverksstad. Senare tillkom även en spikfabrik. Viborgs järnplåt blev känd runtom i landet. Men efter många framgångsrika år beslöt han sig för en ombildning. Fabriksdriften nedlades år 1906 och samma år bildade han aktiebolaget Ab Seth Sohlberg Oy. Aktiekapitalet var en miljon mark och Sohlberg var själv huvudägare. Handelsrörelsen omfattade sedan framför allt järnvaror och byggnadsmaterial, maskinförnödenheter och bosättningsartiklar samt även kol och koks. På sina områden blev företaget ett av de största i landet.

Den driftiga affärs- och industrimannen togs väl emot i sin nya hemstad och han trivdes där. Endast några år efter ankomsten valdes han till ledamot av stadsfullmäktige, och han var ledamot åren 1887–1897 och 1905–1910. Hans kapacitet och kunskaper gav honom även plats i många av fullmäktiges arbetsutskott. Han var i början av 1890-talet bl.a. medlem i utskotten som kom med förslag till kajbyggnad i Norra hamnen och till en hamnjärnvägsbana. Ett exempel på omfattningen av hans lokala verksamhet är att han i början av det nya seklet var största enskilda intressent i exportfirman Trängsunds utskenningsbolag.

År 1894 inköpte Sohlberg ett stort tvåvåningshus vid Katarinagatan, senare Slottsgatan, där det vid sidan av

Seth Sohlberg.

bostaden även utrymmen för kontorsarbetet. Huset ingick senare i Ab Seth Sohlberg Oy, som köpte andelar i flera gårdar i staden. På hans initiativ ombyggdes många av byggnaderna för att motsvara tidens krav på bostadshus.

Satsningar på industriproduktion

Men Sohlberg blickade ut långt över stadens gränser. Han insåg möjligheterna för industriell verksamhet i sydöstra Finland och hans stora satsningar lade grunden till industriproduktion som delvis försätter ännu idag.

Arvingarna till Nils Ludvig Arppe, som på 1850-talet hade byggt en såg och ett järnbruk i Wärtsilä, erbjöd år 1898 företaget åt Sohlberg. Han kontaktade Herman Renlund, som 1884 övertagit Parviainens järnaffär i Helsingfors, och de två blev huvudägare i Ab Wärtsilä med Sohlberg som styrelseordförande. Verkställande direktör för bolaget blev Sohlbergs yngste bror Fredrik (1864–1916), som då med överstes rang lämnade det militära yrket. En betydande omorganisation ägde rum under Seths ledning. En åtgärd var att avskilja Läskelä träsliperi nära Sordavala från Wärtsilä. I det nya Ab Läskelä Bruk blev han både storägare och styrelseordförande. I anslutning till träsliperiet uppfördes 1904 en brunpappersfabrik med tanke på den ryska marknaden. Brodern Fredrik flyttade året därpå till Läskelä som verkställande direktör, men han förblev VD för Wärtsilä.

För att färdigbygga ett påbörjat träsliperi vid Juvankoski i Rautjärvi kommun blev Sohlberg i början av 1900-talet en av grundarna av Ab Simpele. Bolaget, med Sohlberg som huvudägare och styrelseordförande, inledde 1906 produktionen vid träsliperiet och i ett intilliggande pappersbruk, som tillverkade bl.a. tapeter. År 1908 erhölet han bergsråds titel.

Grundaren av Handelsgillet

Till sin natur var Sohlberg utåtriktad. Han fick vänner inom affärlivet,

dersta våningen i hans hus i början av Katarinagatan. För första gången utbytte medlemmarna tankar och diskuterade gemensamma angelägenheter. Och så har det fortsatt.

Handelsgillets självskrivne första ordförande var Seth Sohlberg. Han verkade som sådan till 1895 och utsågs 1908 till Gillets första hedersmedlem. När Handelsgillet i Wiborg fyllde 120 år utgavs en historik – "En berättelse om levnad och överlevnad" – skriven av hedersmedlemmen Per Erik Floman. De 125 åren har motiverat ett nytryck, som även skildrar de fem senaste årens begivenheter. En nyttigt, läsvärd skrift även för andra än gillesbröderna.

Som ungarl förfogade Seth Sohlberg i privatlivet över sin egen tid. Men han måste ha varit en mycket upptagen man med ständiga möten och affärsresor. Det kan nämnas att han länge var en aktiv medlem i Föreningen Arbetets Vänner i Viborg.

Aktiv seglare och godsägare

Hade han tid att ägna sig åt friluftsliv och hobbyer? Svaret är faktiskt ja, men ett tidsbegränsat ja. Segling var hans fritid på 1880-talet, både i Helsingfors och i Viborg. Så ofta tiden medgav företog han långfärder. I tidsskriften Frisk Bris, kort efter Sohlbergs död 1918, skildrar en signatur en "rätt äventyrlig segling 1886 till St Petersburg i ett rent vargaväder". De kastade ankar för natten vid Björkö, överraskades av en snöstorm och hade på morgonen både snö och is inom och utombords. Signaturen beskriver hemfärden från Petersburg som "en av de hårdaste jag varit med om". Yachten, som var lätt byggd, sjönk efter att de kastat ankar under Tervaniemi i Viborg.

Seglingssporten innebar för Sohlberg avkoppling, men varför inte – på sitt sätt – även en utmaning. Signaturen i Frisk Bris tillade att Sohlberg senast var ägare av motoryachten Furuholm och att han var medlem även i Nyländska jaktklubben sedan 1895.

När Seth Sohlberg den 2 januari 1916 fyllde 60 år stod det i Wiborgs Nyheter hyllningsartikel bl. a. att han "för några år sedan" köpte Ykspää gård nära Tienhaara norrom staden, samt att han "med livligt intresse ägnat sig åt gårdens skötsel och ställt den i mönstergillt skick". Ottonivari Meurman skriver i sin bok om

gårdarna i Viborgs socken att Ykspää från år 1901 ägdes av godsägaren Albin Ramsten, som där uppförde ett träsliperi. Men sliperiet blev redan på Ramstens tid ett aktiebolag med Sohlberg som aktionär. Ramsten gick i konkurs och Ykspää övergick i Sohlbergs ägo, men skriver Meurman utan att nämna årtal, endast för en kort tid. Ny ägare blev den ryske "vetekungen" Basjkirov, som efter revolutionen kom som emigrant till Finland.

Meurman nämner emellertid inte ett årtal för ägobyttet. Men någon gång åren 1918–1919, alltså efter Sohlbergs död, köptes gården enligt Meurman av ett för ändamålet grundat aktiebolag. Mot bakgrunden av dessa uppgifter uppstår en fråga ifall karakterhuset på Ykspää hann bli ett hem för Sohlberg utanför staden, eller om gården för honom framför allt var en investering med tanke på kommande avkastning.

Känt är att Sohlberg något år före sin död drog sig tillbaka från alla sina engagemang inom affärlivet och industrivärlden, sålde sina andelar och även sina fastigheter. Han realiserade sin egendom och fördelade inkomsterna i form av testamentariska donationer till över tjugo mottagare. Han undertecknade testamentet den 2 februari 1917.

Han var 61 år. Vad motiverade testamentet? Här endast en gissning. Brodern Fredrik, som stod honom nära, avled 1916 endast femtiotvå år gammal. Efter sex veckors vård i Helsingfors för hjärtbesvär lämnade Fredrik huvudstaden och bröderna träffades under några dagar i Viborg innan han fortsatte till hemmet i Läskelä, där han dog dagen efter hemkomsten. Innebar broderns död ett memento mori för Seth Sohlberg eller kände han av en groende ohälsa?

Välgörare och donator

Seth Sohlberg gav redan under sin livstid ekonomiskt stöd åt otaliga enskilda personer samt åt föreningar och organisationer. Han hjälpte sjuka, fattiga och arbetslösa. Jag har ställt frågan varifrån denna omtanke och godhet kom? Hans två år yngre syster Hedvig var mycket länge föreståndarinna för Ekenäs seminarium, starkt engagerad i nykterhetsrörelsen och åren 1908–1913 ledamot av enkammarlantdagen. På hennes

Sohlbergska huset i dagens Viborg.

jordfästning – hon dog 1937 i en ålder av 91 år – nämnde en av talarna, som förklaring till hennes begävaning och goda drag, ”det upplysta och andligt rika föräldrahemmet i Pojo prästgård”. Kan citatet är svar på min fråga.

Eftersom vi idag har glädjen att se Viborgs konstmuseum och ritskola – arkitekten Uno Ullbergs fina skapelse – i pietetsfullt renoverat skick är det skäl att nämna att Seth Sohlberg på hösten 1917 till föreningen Wiborgs Konstvännen donerade sammanlagt 600 000 mark för uppförandet av ett eget hus för den av föreningen drivna ritskolan. Donationen bestod av den av honom ägda tomten nummer 71 i f. d. fästningen av Wiborgs stad, värd 85 000 mark, för byggnadskostnader 384 000 mark och för skolans underhåll ett kapital på 131 000 mark. Innan byggnadsarbetena kom igång i juni 1929 behövdes anslag både av staden och staten, men den stora betydelsen av Sohlbergs donation bestod redan med tanke på tomten och ränteinkomsterna. Det nya konstmuseet och ritskolan i Pantsarlaks invigdes officiellt den 12 oktober 1930.

Seth Sohlberg avled den 29 januari 1918. Viborg var då i de rödas händer. Närmast sörjande var syskon och syskonbarn. Endast ett fåtal personer kunde några dagar efter dödsfallet övervara jordfästningen vid den enkla gravsten på Sorvali gravplats.

Det gick en lång tid innan dödsrunor över den avlidne kunde publiceras i hemstaden. Natten till den 24 april inleddes striderna för att befria Viborg och fem dagar senare var staden åter fri. Dagen därpå, den 30 april, skrev Wiborgs Nyheter om Sohlbergs fränfalle och samtidigt nämndes i korthet hans storartade donationer. Enligt summorna i testamentet uppgick de till sammanlagt drygt 5,8 miljoner mark, men värdet beräknades nu till omkring 15 miljoner mark eftersom värdepappren, som kvarlätenheten till stor del bestod av, hade stigit avsevärt. Dessutom hade Sohlberg under sitt sista levnadsår sålt aktier till kurser som var högre än då testamentet uppgjordes. Men det är också skäl att beakta, att inflationen i slutet av år 1917 var 95 procent och i slutet av år 1918 hela 240 procent. 5,8 miljoner mark år 1917 motsvarar en-

ligt Finlands Bank 6,3 miljoner euro i dagens penningvärde. 15 miljoner mark år 1918 motsvarar 4,8 miljoner euro. Sohlbergs donation till Wiborgs Konstvännen hösten 1917 på dåvarande 600 000 mark, motsvarar i dagens penningvärde 650 000 euro.

Ett urval av donationerna kan nämnas här. Den största på 2 miljoner tillföll Åbo Akademi, alla svenska folkhögskolor fick sammanlagt 700 000 mark, Svenska litteratursällskapet och Svenska folkskolans vänner erhöi 400 000 mark vardera, Finska vetenskapssocieteten 750 000 mark. Svenska kulturfonden nämndes i testamentet, men det slutliga beloppet var inte känt vid tidpunkten för publiceringen.

Sohlberg glömde inte hemstaden, vars många svenskspråkiga föreningar och inrättningar han så rikligt ihågkommit redan under sin livstid. Wiborgs Konstvännen fick nu 200 000

mark, folkskolornas sommarkurser ett lika stort belopp, stadens folkskollärarinnor erhöi Honkasaari villa och 125 000 mark, Gubbhemmet och Handlingsgillet 100 000 mark vardera. Mindre belopp tillföll Hantverksföreningen, De gamlas hem, Diakonissanstalten och Föreningen Julnissarna.

Seth Sohlbergs minnesvård i Viborg

När lugnare tider inträtt väcktes spontant tanken på att hedra industrimannens, människovännens och donatorns livsverk i form av en minnesvård, ett monument, på Sorvali gravgård. I slutet av sommaren 1921 restes den stora granitstenen, vars yttre form och fundament skapats av Uno Ullberg. Framsidans övre del pryddes av en porträttmedaljong av den avlidne, mejslad av skulptören Gunnar Finne. Texten under reliefen lydde med stora bokstäver: ”Bergsrä-

det Seth Sohlberg - industriman, donator, befrämjare av folkupplysning, vetenskap och konst”. Stenens båda långsidor återgav människogestalter – även de Gunnar Finnes verk – som symboliserade Seth Sohlbergs gärning: sadden och skörden.

Avtäckningen ägde rum den 19 september. Monumentet var höljt i Finlands blåvita flagga. Vicehäradshövding Severin Avellan höll avtäckningstalet. Han betonade att den avlidnes levnad och verksamhet endast skenbart var ägnad åt materiella ting. Hans blick var riktad mot höga mål. Han åträdde inte guldet som sådant, guldet var ett medel att stöda och främja ideella strävanden, att göra gott till fosterlandets framma. Äregirighet var honom främmande, oegennyttia låg i hans väsen, kärlek fyllde hans hjärta. Talaren överlämnade monumentet till Wiborgs Konstvännen, som åtagit sig att vårda det. Arki-

tekt Ullberg förrättade avtäckningen. Wiborgs Sångar Bröders manstarka kör sjöng Suomis sång och sedan följde en mycket rik blomsterhyllning. Representanter för föreningar, sällskap och stiftelser som mottagit donationer, företrädare för affärsföretag och ett stort antal vänner hyllade med tal och kransar.

Några rader ur ett av talen beskriver det som under Seth Sohlbergs liv stod honom närmast, nämligen det svenska språket och den finlandssvenska folkstammen. På Svenska litteratursällskapet och Svenska kulturfondens vägnar talade språkforskaren, professor Hugo Pipping, sällskapets dåvarande ordförande: ”Allt kulturellt arbete förutsätter en viss grad av välstånd och därför utgör gåvor som Seth Sohlbergs nära nog ett nödvändigt villkor för kulturens förkovran i vårt land. Men den allra viktigaste förutsättningen för kulturen är dock kärleken till vår egen stam, vårt eget språk. Där denna kärlek finns, där finns inte blott kraften att skapa de nödvändiga materiella tillgångarna utan också förmågan att förvandla guldet till bestående andliga värden. Till vår tacksamhet för den materiella hjälp vi fått mottaga av Seth Sohlberg fogar sig stoltheten att kunna visa på en man, hos vilken kärleken till den svenska stammen varat intill döden”.

Efter de stämmingsfulla eftermiddagstimmarna på Sorvali samlades på kvällen ett fyrtiotal vänner och bekanta till Seth Sohlberg till en gemensam middag på Handlingsgillet för att, såsom Wiborgs Nyheter skrev, ”ännu i kamratligt lag dröja vid minnet av den avlidne”.

Under de senaste åren har omfattande röjningsarbeten utförts på Sorvali igenvuxna gravgård. Många gravstenar har hittats, och i stället för försvunna stenar har nya minnesstenar rests. Gravmonumentet över Seth Sohlberg har inte påträffats. Vore inte en minnessten en motiverad sentida hyllning?

Artikeln bygger på Carl Fredrik Sandelins föreläsning den 3 mars 2012 i samband med Handlingsgillet i Wiborg 125-årsjubileum.

Seth Sohlbergs gravmonument.

Nytt om arkiven från Gamla Finland

Arkistolaitoksen yleisluettelo – Översiktscatalog för Arkivverket VI. Vanhan Suomen Arkistot – Arkiven från Gamla Finland. Toimittaneet – Redigerad av Eljas Orrman & Jyrki Paaskoski, Helsingki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2012. 400 s., ill.

I serien Översiktscataloger för Arkivverket har i september 2012 utkommit den hittills tjockaste och gedignaste, *Vanhan Suomen arkistot – Arkiven från Gamla Finland*, 400 sidor med fullständiga texter på svenska och finska. Den är redigerad av arkivrådet Eljas Orrman, Riksarkivets grand old man, specialist på arkivbeständens historia och även på de finsk-ryska inslagen, tillsammans med Jyrki Paaskoski, docent med Gamla Finlands historia som specialitet.

Katalogen inleds med en närmare 150 sidor lång översikt av Gamla Finlands förvaltningshistoria, skriven av Jyrki Paaskoski – ett ämne som egentligen inte i tryck behandlats efter 1833, då Frans Petter von Knorring utgav den fortfarande gångbara boken *Gamla Finland eller det foräna Wiborgska Gouvernementet*.

Efter presentationen av alla myndigheter och arkivbildare följer sedan katalogdelen, över arkivbeständ-

den rörande Gamla Finland och tiden 1721–1812 både i Riksarkivet i Helsingfors, Landsarkivet i S:t Michel och även i dagens ryska arkiv, inklusive f.d. Landsarkivet i Viborg, nuvarande Leningrad-oblastens statliga arkiv.

Katalogen upptar med minutiös noggrannhet och för en gångs skull med rätta beteckningar på ryska, tyska, svenska och finska alla de mångfaldiga myndigheter av dels svenskt, dels ryskt ursprung som hann verka i Gamla Finland. Den förvaltningskultur och byråkrati som här odlades i administrativt, judiciellt och eklektiskt avseende, dvs. för guvernements- och lokalförvaltningen, beskattningen mm., alla rättsinstanser och den lutherska och ortodoxa kyrkan och församlingarna, passerar här förbi läsaren, med större akribi än någonsin rörande motsvarande kataloger för ”svenska sidan” av 1700-talets Finland. Därtill upptas bl.a. skolornas efterlämnade arkiv, olika privatarkiv, andra samlingar av handlingar, kartor, ritningar och mycket mer.

Katalogens bakgrundsarbete har pågått i tio år, men resultatet är också imponerande: en rehabilitering av Gamla Finlands ryska period 1721–1812 som forskningsområde. Den ofta östliga, ryska parentes – tidigare ofta nedvärderad i Finlands västfinskt

präglade historieskrivning – kan nu lättare fyllas med nya studier. Katalogen över *Arkiven från Gamla Finland* ger alla forskare en omedelbar tillgång till denna värld, både lokalhistoriskt, släkthistoriskt och genealogiskt intresserade. I dagens allt mer digitaliserade arkivförvaltning är det en kulturgärning att utge en klassisk bok, måhända den sista, av detta slag.

Översiktscatalogen innehåller ett antal kartor och scheman som förtydligar förvaltningsområdena och de olika myndigheternas ställning sinsemellan, och även illustrationer som på sitt tydliga sätt visar på de ofta oöverstigligena språksvårigheter som möter i 1700-talets Gamla Finland. Arkivhandlingar, akter och protokoll är ömsom skrivna på svenska, tyska och ryska i samma frågor, ett faktum som rätt effektivt har dämpat intresset bland till exempel dagens studenter att ta sig an historien om detta särskilda Finland, som en del av den ryska 1700-talsstormakten.

Rainer Knapas

Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura

Forskningsdagen 2012 och projektet Viborgs kulturhistoria

Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura (VSKS) har fortsatt sin tradition med ett välbesökt helagsseminarium kring forskning rörande Viborg, denna gång den 6 september 2012 i Vetenskapernas hus i Helsingfors. Temat var ”Det mångkulturella Viborg”, stadens språkförhållanden och minoriteter före 1939. Robert Schweitzer behandlade det tyska Viborg, professor Yrjö Kaukiainen Viborgs förfinskning och professor Matti Klinge det särskilt wiborgska i relation till S:t Petersburg och Helsingfors, med utgångspunkt i den egna familjens historia. Piia Einonen talade om de ryska köpmännens situation under 1800-talets första årtionden och Jukka Hartikainen om den livaktiga judiska minoriteten under

1800- och 1900-talen. Föredragen skall utges i tryck i VSKS skriftserie *Toimitteita* (nr 17) under våren 2013.

Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura, dess ordförande Pentti Paavola och föreningens vetenskapliga kommitté har också satt igång planeringen av en större satsning: ”Viipurin kulttuurihistoria” – ett sammanfattande större verk över Viborgs kulturhistoria från medeltiden till i dag. Planer för innehåll, skribenter, finansiering och utgivning under de närmaste åren är under arbete. Avsikten är att fånga upp den nyaste, pågående forskningen från ett brett fält, inklusive krigsåren och tiden efter 1944.

Rainer Knapas

Vi bakar inte bara Viborgskringlor!
Hos oss finns läckerheter
för fest och vardag

Ekberg

www.cafeekberg.fi

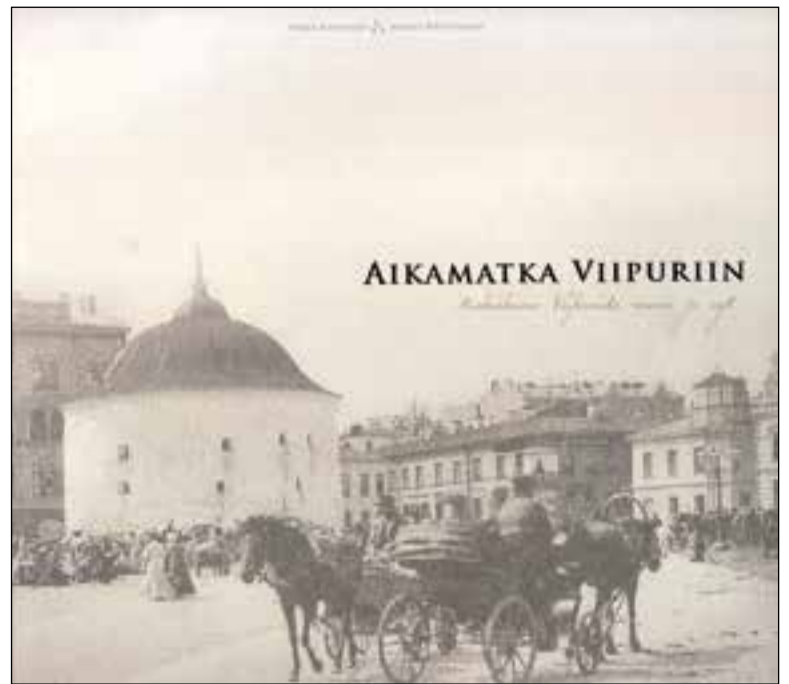
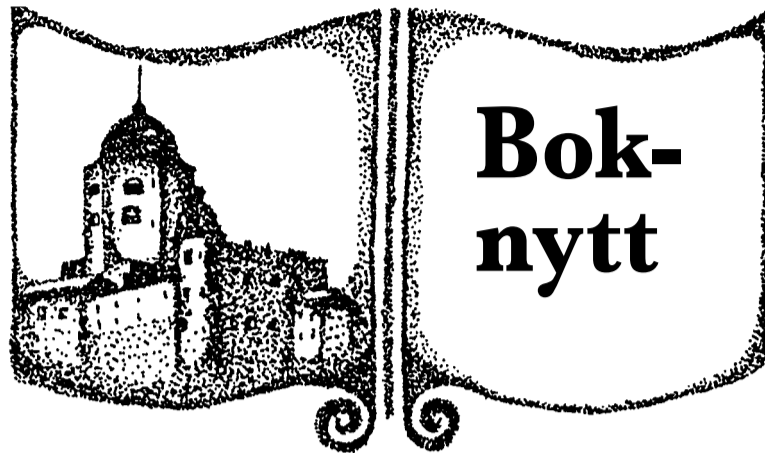
Tre stiliga Viborgsböcker

Emer Silius

Jag undrar om någon stad i världen, förutom kanske Paris, har tillägnats så mycket böcker som Viborg. Viborg har varit en förlopad stad för oss redan i sjuttio års tid, men trots det, eller kanske just därför, utkommer det årligen nya Viborgsböcker: Memoarer, historiker, även romaner. Ibland tycker man att strömmen kunde ta slut. Har inte allt väsentligt redan sagts? Men då dyker det plötsligt upp nya överraskande verk, som belyser en helt ny sida av staden

eller åtminstone har ett nytt friskt sätt att behandla Karelens gamla huvudstad. Här presenteras tre

nyligen utkomna Viborgsböcker som alla borde finna plats i en Viborgsväns bokhylla.

Kävelyretkiä 1930-luvun Viipurissa. Eino Partanen valokuvia Toimittanut Petri Neuvonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1282. Kariston Kirjapaino Oy, Hämeenlinna 2010.

Kävelyretkiä 1930-luvun Viipurissa innehåller långt över 100 fotografier av den idylliska småstaden Viborg på det soliga 1930-talet, endast bokens tre första bilder visar en glimt av den förstörelse som gjorde slut på det hela. Bokens alla bilder är tagna av yrkesfotografen Eino Partanen, som hade sin affär Helios Oy vid Karjalagatan alldeles intill det nuvarande hotell Vyborg. Bilderna är förstas svartvita men klara och den mjuka kontrasten gör även solskensbilderna behagliga för ögat. Det vore väl överdrivet att säga att varje bild är ett konstverk, men nära sanningen är det.

Eino Partanen själv och hans affärsverksamhet får en kort presentation i början av boken, men huvudpersonen i verket är Viborg. Boken är uppdelad i flere kapitel: "Den nästtörsta staden i Finland", "Vid havet", "Viborgs gamla stad", "Det moderna Viborg", "Torkelsesplanaden", "Kyrkorna", "Monrepos" och "Slottet".

Uppdelningen gör det lättare för läsaren att orientera sig i staden och söka.

Boken har även korta skriftliga avsnitt som skildrar stadens historia. De är författade av arkitekt Petri Neuvonen, en expert på Viborgs byggnadshistoria, som även har fått med en hel del information i de korta bildtexterna. Ett fel märkte jag i bildtexten på sidan 16: den breda gatan på bilden på följande uppslag är Kalevagatan, inte Kannasgatan.

Det var en kulturgärning att Eino Partanen i sista stund kunde rädda drygt 400 negativ från vinterkriget Viborg. En annan kulturgärning är att en del av bilderna nu är publicerade i bokform. Bilderna har även varit utställda på många orter i Finland och dessutom i det ryska Viborg, där intresset för dem varit stort.

Aikamatka Viipuriin. Tuokiokuvia Viipurista ennen ja nyt. Pekka Kantanen & Mikko Mäntyniemi. Offsetpaino Tuovinen, Kuopio 2010.

Aikamatka Viipuriin bygger på en fin idé. Man plockar upp ett urval av ca 100 år gamla postkort av staden och reser till ort och ställe för att fo-

tografera exakt samma vy från samma vinkel för att se om den har förändrats och hur den har förändrats. Idén är naturligtvis inte helt ny men här har Pekka Kantanen och Mikko Mäntyniemi genomfört den på ett mycket stilfullt sätt. De frossar inte i krigets förstörelse utan visar snarare hur mycket av det gamla Viborg som finns kvar. De förstörda byggnaderna i stadens centrum kan man naturligtvis inte helt glömma bort, inte heller de fall där ännu kvarstående byggnader under decennier har fått förfalla i allsköns ro, men de flesta bildparen ger till läsaren en varm nostalgisk fläkt av en förgången tid, då "i Gamla Wiborg taltes fyra språk". Även i denna bok är innehållet uppdelat i flere kapitel som gör navigeringen på tidsresan lättare.

Pekka Kantanen har försett boken med en intressant och utförlig text, som ger läsaren ett drygt informationspaket om Viborg, om dess historia och även om dess nutid. Texten är inte skriven i ömkande ton utan ger mellan raderna en optimistisk framtidsbild av Tyrgils stad. Ett par små fel har smugit sig in i texten: konsul Wolffs namn har ett par gånger skrivits i formen Wulff och den första personen som begravdes på gravön i Monrepos har lustigt nog fått namnet Nicholas von Ludwigstein i stället för det rätta Ludwig von Nicolay. Och den sista bilden i boken föreställer naturligtvis Uusi Suomis förstasida från 13.3.1940 och inte 1945 som ett retsamt tryckfel låter förstå. Men dessa minskar inte värdet av detta fina bildverk som utan tvivel är gjort med ett brinnande intresse för och med en varm kärlek till Viborg. Författarna Kantanen och fotografen Mäntyniemi har båda rötter i Karelen, dock inte i Viborg. Men som de själv säger: i de flesta av oss bor en liten viborgare!

Viipuri - haavoittunut kaunotar Toimitus Arvo Vatanen. Studio Arvokirjat. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2011

Viipuri - haavoittunut kaunotar vill se Viborg från en gammal viborgares synvinkel. Även denna bok är rikt illustrerad.

Det har inte varit en lätt uppgift att ännu på 2000-talet finna sådana personer som före kriget har varit så pass vuxna, att de kan berätta någonting väsentligt om livet i det finska Viborg. Bokens utgivare Arvo Vatanen har dock lyckats övertala en lång rad kända personer att fatta penna och beskriva hur de som barn eller tonåringar har upplevt Viborg och hur det har inverkat på deras senare liv. Vyerna utvidgas med berättelser om deras familjemedlemmar, granar och andra bekanta i Karelens huvudstad. Dessutom får läsaren på köpet information om andra saker som skribenterna bra känner till: Nisse Hagman ger en översikt över idrotten i Viborg och Ossi Runne skildrar stadens musikliv. Hans Andersin berättar om Niemenlautta och Hugo Simberg, Aira Samulin om sin farbror Sten Suvio. Av Max Jakobson får vi höra hur svårt det var för hans finska mor att bli antagen som medlem i Viborgs judiska församling.

Utöver personliga memoarer har även Viborgs historia berörts i många artiklar: Juha Lankinen skriver om stadens byggnadshistoria och om li-

vet i staden under kriget. Familjen Sergejeff presenteras av Waldemar Melanko och familjen Hackman av Carl Fredrik Sandelin. Slottet, Runda Tornet, Monrepos, stadsteatern, Juho Lallukka, sjöfarten och handeln samt det rika tyska inflytandet i Viborg behandlas i kortare inlägg. Lauri Törhönen redogör för sitt förhållande till Viborg och det övriga Karelen. Anna Kortelainen vill påminna oss om att livet i Viborg också hade sina avigsidor.

I boken presenteras många i dag verksamma Viborgssamfund. Även tidningarna Karjala och Wiborgs Nyheter får var sin presentation.

En bok med under tvåhundra sidor kan naturligtvis endast ge en fragmentarisk bild av den mångkulturella staden Viborg. Men bokens ändamål är inte heller att tjäna som ett uttömmande informationspaket. Den är ett sympatiskt tillägg till den florerande Viborgslitteratur som under årens lopp har utkommit i det ädla syftet att förvara Tyrgils gamla stad i vårt och de kommande generationernas minne.

Ett resande teatersällskap

Arvon yleisön palveluksessa. C.G. Bonuvier (1776-1858) ja hänen teatterinsa. Reijo V. Alho, Eget förlag, tr. Helsinki 2010, 193 s.

Wiborgs Nyheter vill också uppmärksamma en bok som redaktionen fått sig tillsänd:

Reijo V. Alho, *Arvon yleisön palveluksessa. C.G. Bonuvier (1776-1858) ja hänen teatterinsa*, utgiven på författarens förlag 2010. Denne Carl Gustaf Bonuvier kom från Stockholm och figurerar ofta i de äldre, redan

klassiska arbetena om teaterns första skeden i Finland på 1700-1800-talen, av Ester Margaret von Frenckell och Sven Hirn. I deras efterföljd tar Reijo V. Alho nu fram många nya detaljer om Bonuviers öden och äventyr i olika städer i Finland, den mångskiftande repertoaren och alla de teatraliska, ibland även polisiära förvecklingar som var en oskiljaktig del av de resande teatersällskapens livsstil.

Sven Hirns *Teater i Viborg 1743-1870* (1970) tar givetvis upp Bonuvier bland de andra brokiga sällskap

som turnerade här före den nya sten-teaterns tid på 1830-talet. Bonuviers trupp kom till Viborg första gången redan 1815-1816 och blev den första som här spelade på svenska - tidigare hade repertoaren varit heltysk både till språk och motivkrets. Bonuvier återkom också 1820 till Viborg och försökte sig t.o.m. på att slå igenom i S:t Petersburg, utan att en enda föreställning kom till stånd.

Rainer Knapas

Krönika kring Saima kanal 1872-1902

Kiipari ja kirkkoherra, sulkuvah-ti ja suuriruhtinas. Kalenteri Saimaan kanavalta 1872-1902. Reijo V. Alho (toim.) Eget förlag, tr. Helsinki 2012, 213 s., ill.

Reijo V. Alho har sammanställt en krönika års- och månadsvis kring händelser, personer, fartyg och lokala aktiviteter med Saima kanal som geografisk gemensam nämnare, över hela sträckan från Viborg till Lauritsala. Materialet och texterna kommer företrädesvis från den lokala tidnings-

pressen - man anar Nationalbibliotekets lätt användbara och gratis tillgängliga digitala tidningsbibliotek i bakgrunden. Därtill ingår också andra utdrag ur historiskt källmaterial. En hel del berör givetvis Viborg med närmaste omgivning och denna nya "klippbok" kan särskilt anbefallas alla kanal- och ångfartygsentusiaster. Krönikan visar också vilken enorm betydelse i alla avseenden kanalen hade för hela landsändan under sina glansdagar på 1800-talet.

Rainer Knapas

Viborg elektroniskt Hyvästi Viipuri

Emer Silius

Jari Hyvärinen: Viipuri – Hansan ja Ruotsin kaupunkaopunkki.

Viipurin kaupungin rakennushistoriaa 1100-luvun lopulta 1700-luvun alkun. Sähkökirja. Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura, Helsinki 2012.

Gabriel Lagus och Johan Wilhelm Ruuth skulle rotera vilt i sina gravar om de skulle veta att Viborgs historia numera publiceras i elektronisk form, utan sidor och utan pärmar. Jari Hyvärinens studium av Viborgs byggnadshistoria har faktiskt publicerats enbart elektroniskt; resultatet är en bok som man inte kan placera i bokhyllan utan som för att kunna läsas först måste laddas i en dator eller i någon modern läsapparat som tonåringarna bäst förstår sig på. Men resultatet är likvärdigt ett verk som man kan bläddra i och läsa precis som en "normal" bok.

Arkitekt Jari Hyvärinen vill i sitt verk med hjälp av bilder demonstrera hur Viborgs stadsbild under seklers lopp har förändrats på basis av den information man nu har till hands. Han skildrar staden vid sex olika tidpunkter mellan åren 1293 och 1709. Där har bl.a. doktor Aleksander Saksas utgrävningar varit till stor hjälp, även om de endast täcker en mycket liten del av stadens yta. Då det existerande bildmaterialet från medeltiden är så gott som obefintligt och endast få hus från den tiden står kvar, finns i boken bilder av hus som ännu finns att se i andra städer med anor från medeltiden såsom Åbo, Tallinn, Stockholm, Lybeck, Riga och t.o.m. Siena. Det är naturligtvis inte säkert och inte ens sannolikt att det i Viborg har funnits exakt likadana byggnader, men de hjälper oss att få en uppfattning om hur medeltida städer i allmänhet såg ut.

Några enskilda byggnader får extra uppmärksamhet i boken. Karjaportens, Rådstornets och gamla domkyrkans olika byggnadsskeden skildras såsom de har sett ut eller kunde ha sett ut. Som exempel på ett präktigt hus plockar Hyvärinen fram Boismans

hus som han anser att på 1500-talet kanske var det praktfullaste huset i hela Viborg bortsett från kyrkorna. Med Boismans hus avser han det ännu existerande huset vid Vattenportsgatan som enligt Ruuth på 1700-talet ägdes av handlanden Jaenisch och som senare blev stadens romersk-katolska kyrka. Murarnas och vallarnas konstruktioner tycks också ligga författaren varmt om hjärtat.

Redan i rubriken låter Hyvärinen läsaren förstå att Viborg var en hansastad. Han medger nog, att Viborg inte tillhörde hansastädernas försvarsförbund, men anser tillika att tyska köpmäns närvaro i Viborg och de privilegieavtal som på 1300-talet knöts mellan Sverige och Hanseförbundet gjorde Viborg till en verklig hansastad. Vi som har lärt oss att Viborg inte var någon hansastad men nog förtjänade bra på handeln med Hansan har svårt att svälja denna tolkning. Låt oss säga att det här åtminstone är en smaksak. Hyvärinen har avbildat ett "hansahus" nära domkyrkan, men där har som förebild använts en miniatyr från stadsmuseet i Tallinn och av allt att döma inte något verkligt hus i Viborg.

Boken är försedd med en massa bilder, klart och tydligt ritade. Var och en av de viktiga tidpunkterna förevisas med en "flygbild" av Viborg. Vi lär oss att "det gamla Viborg" kanske har varit beläget på Siikaniemi och inte i Monrepos, och att Erik Axelsson Totts stadsmur kanske har haft en föregångare av pålar mellan Slottet och klostren. Mot slutet av boken finns en imponerande bild av den murringade staden från år 1709, där ägarna till nästan varje hus är antecknade. Tyvärr framgår det ur texten, att en del av ägarna är approximativt plockade ur J. W. Ruuths bok och att uppgifterna sålunda saknar värde som exakt informationskälla.

Då man har vant sig med den elektroniska bokformen är det onekligen intressant att studera Hyvärinens verk och se hur den medeltida staden Viborg föddes och utvecklade sig – eller åtminstone hur det kunde ha skett.

Carl-Fredrik Geust

Hyvästi, Viipuri - Karjalan pääkaupungin kohtalonvuodet 1939, 1941 ja 1944

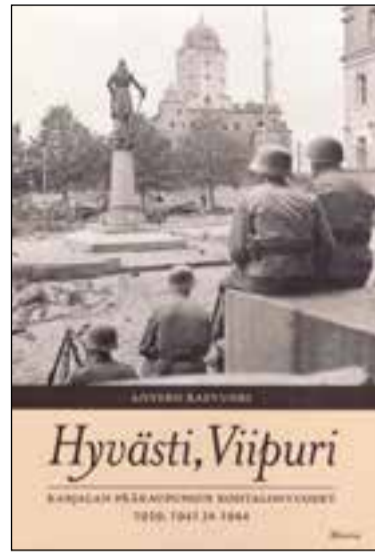
Minerva 2011. 256 sidor samt bildbilaga.

Den kända free lance-journalisten Antero Raevuori (född i Wiborg 1937), som bl.a. skrivit ett femtiotal populära idrottsböcker (av vilka några också översatts till engelska och ryska) publicerade hösten 2011 en bok om Wiborgs ödesår under andra världskriget. Trots att bokens bakgrund ju utgörs av det militära händelseförloppet, beskriver Raevuori främst dramatiken ur enskilda wiborgares synvinkel. Som titeln antyder behandlar boken avfärden 1939, återkomsten 1941 samt den slutliga avfärden 1944; det vill säga evakueringen hösten 1939, förödelelsen under vinterkriget samt överlåtelsen efter fredsslutet i mars 1940, återerövringen sensommaren 1941 som följdes av återflyttning och återuppbyggnad, samt slutligen det sovjetiska storanfallet i juni 1944 och Röda arméns intåg i Wiborg. Raevuoris lättflytande text beskriver ett stort antal både välkända och mindre kända händelser som utspelades i krigsårens Wiborg.

Källmaterialet består till största delen av redan publicerade verk och artiklar och omfattar såväl forskningslitteratur som enskilda aktörers memoarer. Dessutom har Raevuori använt sig av minnesbilder och uppsatser av evakuerade karelska barn, insamlade 1999–2000 av tidningen Karjala och Suomen Kirjallisuuden Seura. Trots att källorna förstärkt nog är främst finskspråkiga, skymtar också det svenska (och tyska) Wiborg i Raevuoris välskrivna reportage, även om hänvisningar till dagstidningen Wiborgs Nyheter (vars sista nummer utkom den 28 november 1939) helt saknas.

Skildringen av vinterkrigets händelser har givetvis "slottsherren", generallöjtnant Harald Öhqvists bok om vinterkriget som en central källa. Den 30 november 1939 kom familjens söner Henrik och Viktor till skolan med pappans uppgift om krigsutbrottet till rektorn, som omedelbart avbröt undervisningen (varken skolans eller rektorns namn är nämnda). Samma kväll evakuerades så gott som alla ännu kvarvarande familjer från Wiborg. Sålunda relateras familjen Lardots brådstörtade evakuering (sammanlagt fyra vuxna och tre barn, bland andra den för WN:n läsare välkända René var inträngda i en liten DKW-bil).

För författarinnan Kersti Bergroth utgjorde – hennes finsksinnade far till trots – den "tysk-svenska" helgedomen familjens julkyrka. Julen 1939 var Wiborg inte ännu drabbat av matbrist – restaurangerna Espiläs och Lehtovaaras dignande julbord locka-

de de ensamma männen med skinka, lutfisk och gröt. Däremot var gravljus förbjudna på grund av det ovillkorliga mörklägningskravet. Av samma orsak hade butikerna övergått till att hålla öppet endast morgon- och kvällstid. Dagen innan julaftonen hade spårvagnstrafiken upphört – på grund av oavbrutna bombanfall – "paketen" som en mystisk långskjutande "spökkanon" avsånde i rikligt antal var hopplöst att försöka hålla elnätet i funktion.

Banktjänstemannen Nils Mosander, en av de sista civila som avlägsnade sig från staden, firade jul med vännerna Gustafsson och Witting, och herrarnas julbord saknade varken skinka, vin eller whisky. Under vinterkrigets sista vecka, den 7 mars 1940 gjorde den kända fotografen Eino Partanen ett blixtpbesök i sin hemstad och lyckades rädda 400 av sina negativa. Hans unika Wiborgsbilder (av vilka ett par är återgivna i Raevuoris bok) publicerades 70 år senare i boken "Kävlyretkiä 1930-luvun Viipurissa".

Sedan fredsbudet mottagits den 13 mars 1940 befälde general Öhqvist att hala Finlands örlogsflagga som hela kriget hade vajat i slottstornet. Efter den bittra ceremonin som inte lämnade någon av de närvarande oberörd, besökte Öhqvist sitt hem, tog med sig lite kläder och några papper, och stängde dörren utan att se sig om.

Ett halvtannat år senare, den 30 augusti 1941, hissades samma flagga (som hade förvarats i Krigsmuseet) änyo i slottstornet. Nu togs flagghissning och parad emot av en annan järgeneral, Karl Lennart Oesch (som hade schweizisk-karelska rötter – hans far hade invandrat och verkat som ostmästare i Tohmajärvi). Redan två dagar tidigare hade en improviserad flagga hissats i slottstornet av en av de första finländska soldater som trängde in i Wiborg, och som rev ner den röda fanan. Den kanske lindrigt rena soldatskjortan byttes samma dag ut mot ett lakan, med blått kors från en rysk skjorta!

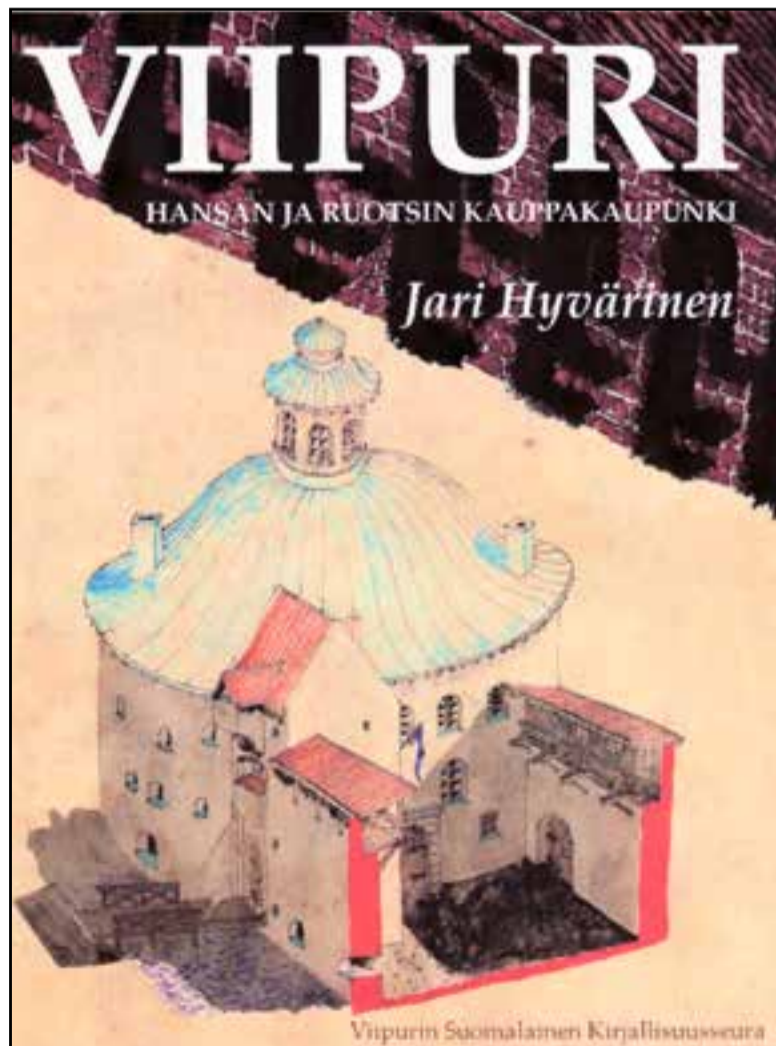
En dag efter segerparaden i Wiborg tillfångatogs den sovjetiska divisionskommendören Vladimir Kir-

pitshnikov av sanitären Gunnar Bergström (från det finlandssvenska regementet IR 24) vid Sommee station söder om staden. (Kirpitschnikov som var den enda tillfångatagna generalen blev sedan arkebuserad sedan han hade repatrierats efter fredsslutet).

Återflyttningen till Wiborg kom så småningom i gång efter nödig upprensning och minröjning (speciella radiosändare spelade Säkkijärvi-polkan i veckotal för att blockera signalerna till de sovjetiska radiominorna ända tills minornas batterier med säkerhet var tomma). Den 27 september 1941 anlände det första tåget till Wiborg, och fram till årsskiftet hade redan ett hundratal företag och butiker öppnats i staden. Ett populärt ställe var café Torinpässi invid Runda tornet som serverade så kallad "krigsmocka" (som kokades på cikoria, maskrosrötter och sockerbeter). Man drack också "elisabetmocka", gjord på ekollon som kunde plockas i riklig mängd i Torikelparken. Den 5 maj 1943 inleddes spårvagnstrafiken till allmän glädje. Den efterlängtdade återflyttningen (som kanske sett i dagens backspegel kanske inte var så förnuftig, men helt säkert omöjligt att förhindra under det skenbart lugna ställningskriget) kom också att ha negativa följder. Raevuori nämner bl.a. den florerande svartbörshandeln, rikligt alkoholbruk, brott mot det allmänna dansförbudet och frontstadens ovillkorliga utgångsförbud som vidtog klockan 21.

Det ryska storanfallet i juni 1944 överraskade Högkvarteret, som inte hade vidtagit nödvändiga åtgärder varken för att stärka försvaret på Karelska näset eller för evakuering av den återflyttade civilbefolkningen. Raevuori beskriver löjtnant Stig Hästöns cykelfärd den 19 juni 1944 genom den "doende staden" där bostäder, butiker och Aaltos bibliotek var utsatta för vandalism och snatteri av finländska (!) soldater innan staden följande dag gick förlorad. Samtidigt som 20 Brigaden utkämpade sin hopplösa försvarsstrid i Wiborg, utspelades tragedin i Elisenvaara, där minst 150 personer dog vid sovjetflygets bombardemang. Trots försvararnas panikartade flykt från Wiborg lyckades en pionjärgrupp i sista ögonblicket spränga broarna. Ungefär samtidigt sprängdes också ett 50 tons ammunitionslager vid Monrepos. Explosionen gav upphov ett kilometerbrett tegelrött stoftmoln, som steg hundratal meters upp i luften. Dessa djärva insatser gav överste Alpo Marttinens IR 61 nödvändig respit för att gå i ställning vid Tienhaara, vilket sannolikt räddade hela Finland från sovjetisk ockupation.

Som kuriositet kan nämnas att den första sovjetflaggan i slottstornet var minst lika improviserad som den finska soldatskjortan den 28 augusti 1941: man hissade nämligen en röd underkjöl, innan man fick tag på en mer officiell flagga!

Sjunde januari 1836-2010

Den över 175 år långa kedjan av 7 januari-fester började på Rådhuset i storfurstendömet Finlands lilla gränsstad Wiborg. Nu har den funnit sin plats på Riddarhuset i det självständiga Finlands huvudstad Helsingfors.

Historiken över festtraditionen säljes nu till WN:s läsare till rabatterat pris: 35 euro. Beställningar hos Tyrgilmuseet rf:s skattmästare Annika Helkama-Tötterman, tel. +358-400-414308, e-post annika.helkama@gmail.com eller hos sekreteraren Harri Tilli, tel. +358-50-68530, e-post ho.tilli@luukku.com.

Historiken säljes också på 7 januari-soarén den 19.1.2013.

Året 1812:

Utställning och bok kring 200-årsminnet

Kotkien varjot. Suomi vuonna 1812 – Örnarnas skuggor. Finland år 1812. Toimittaneet – Redaktörer Jussi Nuorteva & Pertti Hakala. Helsinki: Arkistolaitos, 2012. 203 s., ill.

Tvåhundraårsminnet av världshistoriens stora år 1812 – Napoleons fälttåg till Ryssland, Gamla Finlands förening med det nya, Alexander I:s möte i Åbo med kronprins Carl Johan, Helsingfors upphöjande till huvudstad – har i Finland begänts på många olika sätt, med seminarier, utställningar och publikationer.

På Riksarkivet i Helsingfors öppnades i september 2012 en diger utställning med arkivmaterial och även konstverk och föremål som anknyter till tvåhundraårsminnet och dess finländska särfrågor. Utställningen bär

namnet "Örnarnas skuggor. Finland år 1812", syftande på Napoleons örnar och det ryska kejsardömet svarande. I samband med utställningen har Arkivverket gett ut en bok med samma namn, redigerad på finska och svenska av riksarkivarien Jussi Nuorteva och forskaren Pertti Hakala. I 29 (!) artiklar på dryga 200 sidor i stort format, genomgående vackert illustrerade i färg, tar en mängd erkända professorer och forskare från Finland och Sverige upp händelser, personer, institutioner och platser med anknytning till 1812-minnet. Själva utställningen presenterar också mycket tidigare osett material ur arkivets gömmor.

Krigshändelser, militärfrågor och diplomati fyller bokens första huvuddel, den andra är rubricerad "Förvaltning och kultur". Ett perspektiv från Viborg är starkt närvarande i många av artiklarna. Här behandlas bland annat bröderna Maximilian och David Alopaeus, kända diplomater i rysk tjänst (av Kari Tarkiainen), general Alexander Amatus Thesleff (Rainer Knapas), generalguvernören Fabian Steinheil från Saarela i Viborgs socken (Pertti Hakala), Monrepos som urtyp för epokens parker och herrgårdar (Rainer Knapas), Viborgs stad 1812 (Pertti Paavolainen), magistratssekreteraren i Viborg Jacob Judén, alias författaren Jaakko Juteini (Pertti Paavolainen) och Gamla Finlands införlivande med Nya Finland (Jyrki Paaskoski).

Själva utställningen kan beses till den 28 februari 2013, men fr.o.m. 1 januari bara efter särskild tidsbeställning.

Rainer Knapas

August Thiemes "Finnland" 1808 Nytgivning på fyra språk

Robert Schweitzer, känd för sitt routtrötliga forskningsintresse för det tyska i Viborgs historia, är alltid en aktuell auktoritet. Denna gång har han stått i spetsen för en nyt-

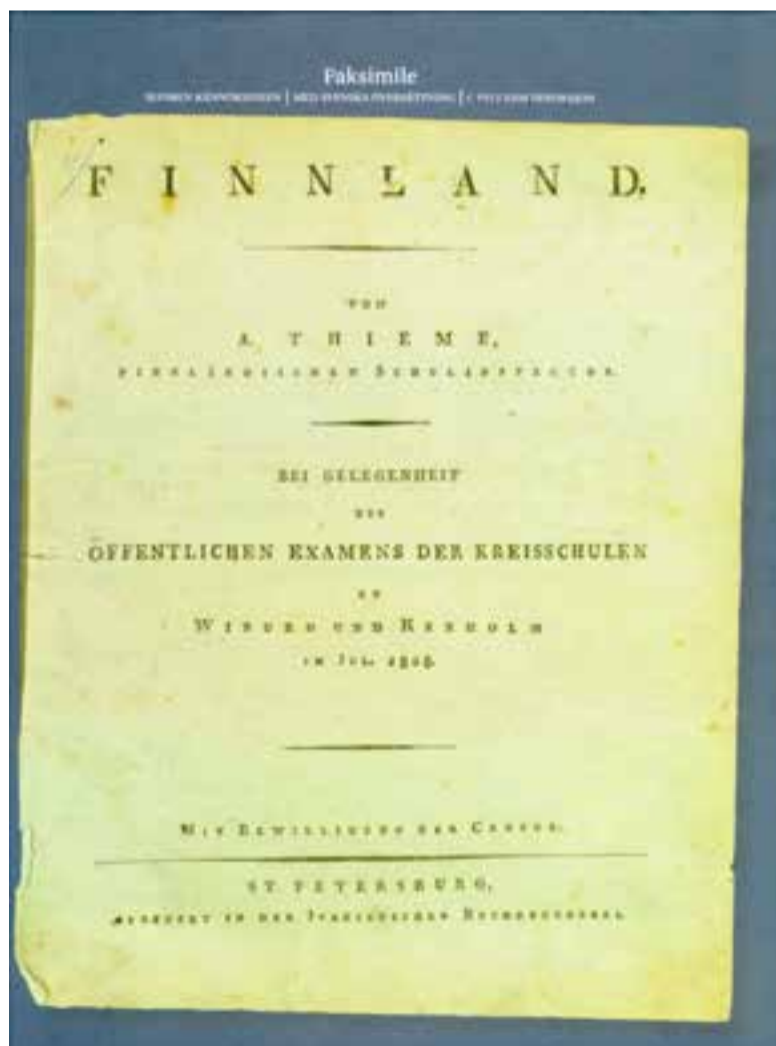
gåva av den wiborgske skolinspektorn och författaren August Thiemes långa hexameterdikt "Finnland", tryckt 1808 på tyska i S:t Petersburg, men nu utgiven i faksimil och sam-

tidigt i översättning på rim och meter på Viborgs tre övriga språk. Översättningen till svenska är av Lars och Mats Huldén, till finska av Teivas Oksala och till ryska av viborgsbon Michail Kostolomov, känd sedan tidigare också för sin översättning till ryska av Ludwig Heinrich Nicolays "Das Landgut Monrepos" 2011.

"Finnland" på de fyra språken utges av Aue-Stiftung, stiftelsen för tysk kultur i Finland. En bokpresentation med efterföljande Thieme-seminarium hölls på Deutsche Bibliothek i Helsingfors den 3 december 2012. Deltagande var utom översättarna också bl.a. prof. Hans Peter Neureuter från Regensburg som skrivit kommentarer till dikten och Johannes A. Roessler från Lüneburg, som upprätthåller en hel hemsida med August Thieme-material.

Själva dikten beskriver på 598 versrader Finland – dvs. Gamla Finland – så som det uppfattades av en akademiskt bildad skolman vid 1800-talets ingång. Här avhandlas både natur, folk och särskilda egendomar, såsom språket, folkdiktningen eller bastubadandet. Det är ett både lärt och fyndigt, välformulerat verk, egentligen en variant av den klassiska grekiska och romerska litteraturens hyllningar till olika länder och landskap.

Rainer Knapas

Wiborgska guvernementets vapen från ca 1800 i sin då stadfästa form med två likadana huggande armar och två kronor. Det äldre - och nuvarande - Karels vapen har "västerns raka svärd i kamp mot österns kroksabel". Foto: Arkivverket.

Med lite hjälp av Vännerna

SFV är en opolitisk förening, som i 130 år jobbat för bildning på svenska i Finland.

Du hittar oss på www.sfv.fi, samt på Facebook, Twitter och YouTube.
Eller ring oss på 09-6844 570.

Svenska folkskolans vänner

Bli medlem! Årsavgift endast 10 euro.
SFV tar emot donationer och testamenten och ger gratis sakkunnig hjälp.

Viipurin Hautaustoimisto
Runebergsgatan 56, 00260 Helsingfors
tel. (09) 493 538
på samma plats sedan 1941

Hautauspalvelu Aaltonen Oy
Gästgränden 4, 02770 Esbo
tel. (09) 8055 200

www.viipuri-aaltonen.fi
palvelu@viipuri-aaltonen.fi

Kotimainen täyden palvelun perheyritys

SandelinMedia

SandelinMedias styrka ligger i att kunna kombinera olika sorters produktion för en tid fylld av media. SandelinMedia är den enda kontakt du behöver för text, layout, bilder, video, audio eller webbsidor. En specialitet utgör bild-, ljud-, och videorestaurering.

En gedigen bakgrund i journalistik och företagsinformation tillsammans med en djup kunskap om tekniktrender ger stora fördelar för kunderna – snabba, pålitliga leveranser och förmånliga priser.

www.sandelinmedia.com